מדרש · אגדה

ספרי דאגדתא על מגילת אסתר

רבי שלמה בובר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספרי דאגדתא על מגילת אסתר

רבי שלמה בובר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספרי-דאגדתא-על-מגילת-אסתר/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

מדרש אבא גוריון 4
פרשה א 4
פרשה ב 9
פרשה ג 10
פרשה ד 18
פרשה ה 20
פרשה ו 22
פרשה ז 24
מדרש פנים אחרים 25
נוסח א 25
נוסח ב 32

מדרש אבא גוריון

פרשה א

אבא גוריון איש צדיין אמר חמשה דברים, מדסגיאו דייני שיקרא, סגיאו סהדי שיקרא, מדסגיאו דלטוריא סגיאו ממוניהן דגוברין חטופין, מדסגיאו אפייא חציפתא, איתנטלא יקרא דבני אנשא, מדאמר זעירא לרבא אנא רב מינך, איתקטעו שנייא מבני אינשא, מדארגיזו בנייא חביבא קדם אבוהון דשמיא, העמיד עליהם מלך חנף, ואיזהו זה אחשורוש, שנאמר ממלוך אדם חנף ממוקשי עם (איוב לד ל), ולמה נקרא שמו חנף, לפי שהרג [את אשתו מפני אוהבו, והרג אוהבו בשביל אשתו, הרג] ושתי בשביל המן, ואת המן בשביל אסתר, [יש לך חנף גדול מזה], וכיון שמלך, צווחו הכל ווי ווי, ויהי בימי אחשורוש.

[אסתר א א] [**ויהי בימי אחשורוש**]. ר' ברכיה פתח מי פעל ועשה קורא הדורות מראש (ישעיה מא ד), מתחלת ברייתו של עולם גזר הקב"ה מי יהיה לראש בכל דור ודור, אדם ראש ליצורים, קין ראש להורגים, הבל ראש לנהרגים, נח ראש לנמלטים, אברהם ראש לנמולים, יצחק ראש לנעקדים, יעקב ראש לתמימים, יהודה ראש לשבטים, יוסף ראש לחסידים, אהרן ראש לכהנים, משה ראש לנביאים, יהושע ראש לכובשים, עתניאל ראש למחלקים, שמואל ראש למושחים, שאול ראש לנמשחים, דוד ראש למנגנים, שלמה ראש לבונים, נבוכדנצר ראש למחריבים, אחשורוש ראש למוכרים, המן ראש לקונים, כיון שראו הכל שאחשורוש מוכר והמן לוקח, התחילו הכל צווחין ווי ווי, ויהי בימי אחשורוש.

[אסתר א ב] **בימים ההם כשבת**. בשעה שבקש אחשורוש לישב על כסא שלמה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע אל תנבל כסא כבודך, והאיך בא לידו הכסא, אחר מיתת שלמה, בא ועלה שישק מלך מצרים, ונטלה בכתובת בתו, דכתיב ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (דה"ב יב ב), בא סנחריב ונטלה ממצרים, והביא עמו לארץ ישראל, כשעלה להלחם בירושלים, ואותה שעה שנפל סנחריב, נטלה חזקיהו והצליח [בכל מלכותו], שנאמר ויצליח חזקיהו בכל מעשהו (דה"ב לב ל), בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה (דה"ב ט כג), ובחזקיה כתיב ורבים מביאים מנחה לה' ומגדנות לחזקיהו (דה"ב לב כג), בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה (דה"ב ט כג), ובחזקיהו כתיב בעת ההוא שלח מרודך וגו' (מ"ב כ יב), וכשראה חזקיהו את הכסא אמר מה ראה שלמה אבי לעשות שש מעלות לכסא, אלא כנגד ששה בנים שעתידים לצאת מזרעו של דוד שיהיו בהם

ששה מדות ואלו הן שלמה יאשיהו דניאל חנניה מישאל ועזריה, וברוח הקודש עשאו כנגד ששה מלכים שעתידין לישב עליו, ואלו הן שלמה, רחבעם, חזקיה, אמון, מנשה, יאשיהו, ועלה פרעה נכה ונלחם ביאשיהו, ונטלה לישב עליה, ולא היה יודע (מנהגו) [מנגנו], והכהו הארי על ירכו, והיה צולע, ונקרא שמו פרעה נכה, ומתרגמינן פרעה חגירא, וכשבא נבוכדנצר למצרים, ומצא הכסא והוליכה לבבל וביקש לישב עליה, ולדון את צדקיהו ברבלה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (דברים לב לא), אף הוא לא היה יודע מנהגו של מנגנון, והכהו הארי על צד שמאלו ונפל ממנה, ועליו הכתוב אומר איך נפלת משמים הילל בן שחר (ישעיה יד יב), וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כט כג), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נטלו והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושמתי כסאי בעילם (ירמיה מט לח), ואעפ"כ לא ישב עליו, וכשעלה אחשורוש בנו, הביא חכמים לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, ובאי זה צד היה עשוי, היה מכובש באבנים טובות ומרגליות, כמוהו לא נעשה לכל מלך, ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש מעלות, ועל כל מעלה שני אריות, ובמגנון היה עולה, וכיון שהמלך דורס היו האריות פושטין את ידיהן זה מזה וזה מזה, והיה כתב מורשם בידיהם, פנה לימינו וקורא לא תכירו פנים במשפט, פנה לשמאלו והיה קורא לא תקח שוחד, וכן בכל י"ב אריות, כתוב בהן כגון אלו הפסוקים, וכל מעלה היה מכובשת באבנים טובות, מהן לבנות ומהן ירוקות אדמדמת, ואבני קריסטלינון, ואילני תמרים מקיפין לכסא, מכורכין בבגדי שש, וטווסין של שן מוכנין, כנגד כנפי הנשרים, ושני עמודים של שיש על ראשי האריות, ושני אריות של זהב חלולים משני צדי הכסא, והיו מלאים מכל מיני בשמים, ושתי קתדראות, היו עומדין משני צדי הכסא, אחד, לגד החוזה, ואחד לנתן הנביא, ושבעים קתדראות מקיפין, לכסא לשבעים זקנים, ועל כל דרך ודרך שני אריות ושני נשרים עומדים על רגליהם, זה כנגד זה, וכשהמלך עולה לכסא נותן רגלו על מעלה הראשונה, חוזר הגלגל בתוך המגנון, והארי, פושט את ידו של ימין, והנשר גפו של שמאל, והמלך נשען עליהם, ועולה למעלה השנייה, עמד על המעלה, וגלגל חוזר, והנשר פושט גפו של ימין, והארי ידו של שמאל, והמלך נשען עליהם ועולה, וכן לכל מעלה ומעלה, והיה טווס של כסף טען במגנון למלך ומושיבו על הכסא, והנשרים פורסים גפיהם, והיו עולים במגנון, ומסככים למעלה מראשו, ויונה של זהב, יורדת מן העמוד, ופותחת את הארון, ונוטלת את התורה, ונותנה אותה על ברכיו, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (דברים יז יט), וארי פושט

ידו, ונוטל העטרה ונותנה על ראשו, והעומדים [שם] אומרים תקום מלכות בית דוד לעולם. ועל כל מעלה ומעלה היו בו חיות טהורות כנגד טמאות, במעלה הראשונה שור וכנגדו ארי, שניה טלה [וכנגדו] זאב, שלישית גדי [וכנגדו] נמר, רביעית צבי [וכנגדו] דוב, חמישית נשר [וכנגדו] יונה, ששית נץ [וכנגדו] צפור, והוא עולה ונותן שלום ביניהן, והיה קורא על כל מעלה ומעלה פסוק אחד, על מעלה ראשונה אומר תורת ה' תמימה משיבת נפש (תהלים יט ח), בשניה עדות ה' נאמנה מחכימת פתי (שם שם), בשלישית פקודי ה' ישרים משמחי לב (שם שם ט), ברביעית מצות ה' ברה מאירת עינים (שם שם), בחמישית יראת ה' טהורה עומדת לעד (שם שם י), בששית משפטי ה' אמת צדקו יחדו (שם שם), ואחר כך וישב שלמה על כסא ה', וכהן גדול וסנהדרין באין ושואלין בשלומו ויושבין מימינו ומשמאלו ודנין עמו את הדין, וכשהיו באין העדים לפני המלך, המגנין פוקים, והגלגלים חוזרין, והאריות נוהמין, והנשרים פורחין, והטווסין מצפצפין, וכל כך למה, לחטוף לבם ויעידו האמת, וכיון שראה אחשורוש, ביקש לישב עליו ולא יכול, שלח והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא, ולא עשו כמותו, ועשה כסא וישב עליו, ושלש שנים עסקו בו, לקיים מה שנאמר בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו. [אסתר א ג] [**בשנת שלש למלכו**]. ובשנת שלש ישב על אותו כסא, ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, ולמה עשה משתה, יש אומרים איפרכיות עמדו עליו וכבשם, ויש אומרים יום גינוסיא שלו היה, ושלח אגרות לכל שרי המדינות, לבא לעשות לפניו שמחה, באו לפניו מאה ועשרים ושבעה גדולים בני מלכים, מן קכ"ז מדינות שהיה שליט בהם, וכולם עטופים אצטלאות של לבן, ובאו והיו מסובין על מטות של זהב ושל כסף.

[אסתר א ד] **בהראותו את עושר**. ומהיכן היה לו העושר הזה, אמר ר' תנחומא נבוכדנצר עינו צרה היה בממונו, וכיון שנטה למות אמר כל הממון הזה איני מניחו לאויל מרודך בני, עשה ספינות נחשת ומילאן זהב, והטמינן בארץ, והפך פרת עליהן, וכשעמד כורש לבנות בית המקדש, הפך פרת מעליהן ומצאן, שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמוני סתרים (ישעיה מה ג), אמר ר' לוי ששה תיסוריות מלאין כסף וזהב היה מראה להם אחשורוש בכל יום ויום, באותן שמונים ומאת יום, שנאמר בהראותו את עושר כבוד מלכותו [ואת יקר תפארת גדולתו הרי ששה], וישראל היו שם, וכשהיו ישראל רואים כלי בית המקדש שם, לא היו רוצים להסב עמהם, ועשה להם מסיבה לעצמם.

[אסתר א ה] **ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם וגו'**. אמר ר' חנינא בר פפא מלמד כששמעו גדולי הדור ברחו, אמר ר' שמעון בן יוחאי מכאן שאכלו בשולי גוים בעל כרחם, אמר ר' חנינא בר עיגול אמרו לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם כסעודה

זאת לעתיד לבא, אמרו לו [אותה סעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא, עליה נאמר] עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד ג), אם עושה לנו כזה אנו אומרים לו כבר אכלנו כמותה על שלחנו של אחשורוש.

[אסתר א ה] **בחצר גנת ביתן המלך**. היו נטועים אילני פירות ובשמים ועשויה כיפים עד חצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהן.

[אסתר א ו] **חור כרפס ותכלת**. היו יריעות של בוץ וארגמן וטבעות של כסף מקושרות בחבלי בוץ, והיה ארגמן פרוש תחת רגלי המשמשים, ומרקדין לפני המסובין.

[אסתר א ז] **והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים**. מי שהיה שותה בכוס זה לא היה שונה ושותה בו, אלא מכניסו ומוציא אחר. דבר אחר שונים הביא כליו וכלי כל העולם, כליו נאים מכלי העולם, כלי וכלי בית המקדש, כלי בית המקדש נאים מכליו, משל למטרונה שהיתה מבטת בשפחתה, [כל זמן שהיא מבטת בשפחתה] פניה משתנות, כך כל זמן שכלי בית המקדש רואין כלי אותו רשע, משתנים ונעשים כעופרת.

[אסתר א ח] **והשתיה כדת**. כדת כל אומה ואומה, אילין מדאי לא שתו מזגיא ארטון מן גרבא. כדת כל מקום ומקום, אית אתר דבעי למיכל ובתר כן משתייא, ואית דבעי למשתיא ובתר כן למיכל.

[אסתר א ח] **אין אונס**. אמר רבי לוי כך היה טכסיס של אנשי פרס, היו משקין בכוס גדול מחזיק (ר"ה שמיטות) [ד' ה' שמיניות] ונקרא פתקא, ואפילו מת או משתגע לא היה מחזירו עד ששותיהו, ושרי המשקים שלהם היו מתעשרים מאותן המסובין שלא ישקו אותם בו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס לתוך סעודתו דכתיב אין אונס.

[אסתר א ח] **לעשות כרצון איש ואיש**. אמר לו הקב"ה רשע יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני אנשים מבקשים [לישא] אשה אחת, שמא יכולה לינשא לשניהם, וכן שתי ספינות מפורשות לים הגדול, אחת מבקשת רוח דרומית, ואחת [מבקשת] רוח צפונית, שמא יכולה רוח אחד לנהוג את שתיהן, שני בני אדם באים אצלך למחר, איש יהודי ואיש צר ואויב, יכול אתה לצאת ידי שניהם כאחד, אלא לרומם לאחד ולצלוב את אחד, ומי יכול לעשות כרצון איש ואיש, הקב"ה, דכתיב ביה רצון יראיו יעשה (תהלים קמה יט), ר' הונייא בשם ר' לוי אמר בעוה"ז כשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת, אבל לעתיד לבא הקב"ה מביא רוח אנרסטס בעולם, ומנהיג את שתיהן כאחד, שנאמר אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ (ישעיה מג ו).

[אסתר א ט] **גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות**. אמר ר' יצחק שהיתה מוזגת להם יין שחור. מה ראה הכתוב לפרסם סעודה של ושתי, אמר ר' יהושע בן קרחה

להודיעך לאיזה שלוה אסתר נכנסת, אמר ר' מאיר אם כן נתן הקב"ה למכעיסיו, לעושה רצונו על אחת כמה וכמה.

[אסתר א ט] **בית המלכות**. מלמד שנתנה אותן בבתים מציירים מקום שהמלך ישן, דאמר ר' אבין רוצה אשה שהיא מבטת בציירות נאות מליכל עגלות מפוטמות.

[אסתר א י] **ביום השביעי כטוב לב המלך ביין**. אמר ר' אבהו כשישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובתשבחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם כשאוכלין ושותין מתחילין [בדברי] תיפלות, הללו אומרים מדיות נאות, והללו אומרים פרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדאי ולא פרסאי אלא כשדאי, ואין כיוצא בו בעולם, אמר להם מבקשים אתם לראותה, אמרו לו הן ובלבד ערומה. ד"א כטוב לב המלך ביין. א"ר לוי אומות העולם אין להם טובה, בטוב לב המלך אין כתיב כאן, אלא כטוב [לב המלך], אבל ישראל [כתיב בהם] וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב (מ"א ח סו). ר' יודן ור' לוי אמרו משמיה דר' יוחנן כל מקום שנאמר במגילת אסתר מלך אחשורוש באחשורוש הכתוב מדבר, ובכל מקום שנאמר מלך סתם במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר, כטוב לב המלך ביין, כטוב לבו של הקב"ה ביינה של תורה.

[אסתר א י] **אמר למהומן**. מהומן זה מלאך הממונה על החימה, בזתא זו ביזה, חרבונה אחר בא, בגתא ואבגתא א"ר יצחק אמר הקב"ה מצחק אני עליכם כאבגתיים מאחורי הקוריוס.

[אסתר א יא] **להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות**. אמר ר' אבא שלא יהיה עליה כלום אלא הכתר וערומה, ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אין הרשעים נדונים בגיהנם אלא ערומים, שנאמר ה' בעיר צלמם תבזה (תהלים עג כ), ולמה בעיר, אמר ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן מקום שהלסטים מקפח תמן נצלב. אמר ר' יונתן אף המצריים לא נידונו אלא ערומים, שנאמר וברוח אפך נערמו מים (שמות טו ח).

[אסתר א יב] **ותמאן המלכה**. שלחה לו דברים שנוגעים בלב, אמרה לו מה נפשך אם רואין אותי כעורה, הרי אתה מתגנה בי, ואם רואים אותי יפה, יתנו עיניהם להרוג האיש ההוא, ומקלקלין בי, [רמזתו לא נרמז עוקצתו לא נעקץ], שלחה לו אי טפש יצא לבך מיינך, דע שאני בת בתו של נבוכדנצר, שהיו מלכים ורוזנים עשויים מרמס לפניו, ולא היה האיש ההוא קומיס איסתבליאות של בית אבא, וספין בקורסין לרוץ לפני מרכבתו, קטידיקון של אבא לא נידונו ערומים, דכתיב באדיין גובריא אילין כפיתו בסרבליהון (דניאל ג כא). מיד.

[אסתר א יב] **וחמתו בערה בו**. אמר רב חנינא באותה שעה רמז הקב"ה למלאך הממונה על החימה, א"ל חות ומתח קיטומי לזרוק גפן באתונא, א"ר יוחנן כל אותן שבע שנים משנהרגה ושתי עד שנצלב המן היתה חמתו בוערת בו. מתיבי הא כתיב כשוך (אסתר ב א), כשוך ולא שוך שכיכה ולא שכיכה, וכיון שנצלב המן וחמת המלך שככה.

[אסתר א יג] **ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים**. אמר ר' סימון זה שבטו של ישששכר שנאמר ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים (דה"א יב לג).

[אסתר א יד] **והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא**. כרשנא מן אפריקי, שתר מן אנדיקיאה, אדמתא מן אדום, תרשיש מן קרשון, מרס מרסנא ממוכן מן ירושלים.

[אסתר א טו] **כדת מה לעשות**. למה עלתה לה כך, לפי שלא היתה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש ואומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה רוצה לבנות.

[אסתר א טז] **ויאמר ממוכן**. מה ראה ממוכן לקפוץ על העצה, פליגי בה תרין אמוראין, חד אמר מפני שלא זימנתו לסעודה, וחד אמר מפני שסיטרתו על פניו, ויש אומרים בת היתה לו והיה מבקש להשיאה למלכות.

[אסתר א יט] **ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה**. אמר ר' חנינא בר אבהו כתיב כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה (איוב ה יח), בלשון זה ניטלה המלכות מזקנה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (ש"א טו כח), ובו בלשון חזרה לה המלכות, שנאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה.

פרשה ב

[אסתר ב א] **אחר הדברים האלה כשוך חמת**. כשהפך מיינו ביקש אותה, אמרו לו אתה הרגת אותה, אמר להם למה, אמרו לו שאמרת שתבא לפניך ערומה ולא באה, אמר להם לא יפה עשיתי, ומי נתן לי עצה להרגה, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, מיד הרגן, ולפיכך לא הזכירן עוד, ויש אומרים שנתנו לו עצה לבטל בנין בית המקדש, לפיכך נגזר עליהם מיתה.

[אסתר ב ה] **ושמו מרדכי**. הרשעים קודמין לשמן, נבל שמו (ש"א כה כה), גליות שמו (שם יז ד), שבע בן בכרי שמו (ש"ב כ כ"א), אבל הצדיקים שמן קודמין להם, ושמו מנוח (שופטים יג ב), ושמו שאול (ש"א ט ב), ושמו ישי (ש"א יז יב), ושמו אלקנה (שם א א), ושמו בועז (רות ב א), ושמו מרדכי. דומין לבוראן דכתיב ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות ו ג).

[אסתר ב ז] **ויהי אומן את הדסה היא אסתר**. רב אמר בת ארבעים שנה היתה, ושמואל אמר בת שבעים היתה, ורבנן אמרו בת שבעים וחמש שנים. ר' ברכיה בשם רבנן דתמן

אמרו, אמר הקב"ה לאברהם, את יצאת מבית אביך כשהייתה בן ע"ה שנים, חייך אף הגואל שעתיד לעמוד ממך על בנייך במדי, לא תהא אלא בת ע"ה שנה, מנין הדס"ה. כי אין לה אב ואם, אמר ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם יתומים היינו ואין אב (איכה ה ג), אף הגואל שאני עתיד להעמיד עליכם במדי, אין לו לא אב ולא אם, [הה"ד כי אין לה אב ואם].

[אסתר ב טו] **ותהי אסתר נושאת חן**. ר' נחמיה אמר העמיד מדיות מכאן, ופרסיות מכאן, ואסתר יפה מכולן. ר' לוי אמר נשאת חן טעונה חן [יותר מיוסף], ביוסף כתיב ויט אליו חסד (בראשית לט כא), ברם הכא כתיב ותהי אסתר נשאת חן, ותשא חן וחסד לפניו.

[אסתר ב יז] **ויאהב המלך את אסתר**. א"ר חלבו מלמד שאף הנשואות הביאו לפניו, דכתיב מכל הנשים ומכל הבתולות.

[אסתר ב יז] **וימליכה תחת ושתי**. אמר ר' לוי איקונין של ושתי היה מעל מטתו, וכשהנשים נכנסות היה מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי ולא היה כמות ושתי, [וכשנכנסה אסתר] טרד איקונין של ושתי העמיד של אסתר.

[אסתר ב כ] **אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה**. אמר ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל היה שואלה ואמר בת מי את, והיא אומרת לו בן מי אתה, אמר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו ואני מלכה בת מלכים, אמרה לו הלא מתוך דבריך הרגת את ושתי, אמר לה לא מדעתי, אלא מדעת שרי פרס ומדי הרגתיה, אמרה לו המלכים הראשונים לא היו מתנהגים על ידי דעת סרוחה, אלא על ידי הנביאים, נבוכדנצר מה כתיב ביה, אדין אריוך בהתבהלא הנעל לדניאל קדם מלכא (דניאל ב כה), בלשצר מה כתיב ביה, באדיין דניאל הועל קדם מלכא (שם ה יג), אמר לה ואית הכא מן ההוא קירצא טבא, אמרה לו בלוש ותשכח.

[אסתר ב כא] **קצף בגתן ותרש**. ומה הקצפון היה שם, מעמיד שנים ומושיב אחד, מעמיד שני קלוסנטרון ומושיב הברברי הזה.

פרשה ג

[אסתר ג א] **אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן**. לא נתגדל המן אלא לרעתו. אמר ר' יהושע בן לוי משל לגולייר שקלל בנו של מלך, אמר המלך אם אני הורגו יאמרו הכל גליור הרג, אמר המלך אגדלנו ואחר כך אהרגנו, עשה אותו טריכונוס, ואחר כך עשה אותו הגמון, ואחר כך התיז את ראשו, כך אמר הקב"ה אם יהרג המן שיעץ לבטל בנין בית המקדש אין מי יודעו, אלא יתגדל ואחר כך יתלה.

[אסתר ג א] **וישם את כסאו**. לאדם שיש לו סייחה וחמורתא וחזירתא, והיה נותן לחמורתא ולסייחה במדה, ולחזירתא שלא במדה, אמרה חמורתא לסייחה אנו שעושין מלאכה לבעל הבית נותן לנו במדה, ולחזירתא שאין עושה מלאכה נותן לה שלא במדה, אמרה סייחה לחמורתא תבא השעה ותראה, כיון שבא קלנדס נטלו החזירתא ונחרוה, הוי אומר לא המאכל גורם אלא הבטלה, לכך נאמר אחר הדברים האלה גידל, ואחר כך ויתלו את המן על העץ. כתיב אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד (איוב כ ז), מה הגללים הללו מזוהמין כך הוא מזוהם, רואיו יאמרו איו (שם), חמיין ליה ולא חכימין ליה היכן הוא המן והיכן שלותו, מה כתיב למעלה מן הענין, ויתלו שניהם על העץ, אף סופו של אותו האיש לעלות ולצלוב, רבי [פנחס] הוי משתעי הדין עובדא אריא עביד סעודתא לכל חייתא ובעירא, ועבד להון גנונא מן מלכי דאריותא, כיון דאכלו אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהון בתעלא, אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא, אמרו ליה אין, דלי עניה כלפי משכי מעלויהון ואמר מאן דחמין לן מעלאי, יחמי לן מתתאי, כך מי שהראה לן בצלובן של בגתן ותרש יראה לנו בצליבא של המן, ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים.

[אסתר ג א] **ד"א אחר הדברים האלה**. הרהורי דברים היה שם, מי הרהר, ר' יהודה אומר המן הרהר, אמר הדא אסתר אין יהודאה היא, קרובתי היא מן אבי עשו דכתיב הלא אח עשו ליעקב (מלאכי א ב), ואין משאר עממין היא כל העממין קרובין אלו לאלו ראוי אני לטול פרוקופי מתחת ידה, ור' נחמיה אמר אחשורוש הרהר, אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא ישב כאן ומבקש לבנות בית המקדש, לבנותו אי אפשר, להחזירו אי אפשר, אלא הריני מגרה בו [את] המן ויהיה זה בונה וזה סותר, וחכמים אומרים הקב"ה הרהר, אמר מרדכי זה צדיק גמור הוא אם נוטל פרוקופי יבא המן ויסגל ממון ויבא מרדכי ליטול ממנו ויבנה בית המקדש.

[אסתר ג ב] **וכל עבדי המלך**. ר' יוסי ב"ר חנינא פתח, טמנו גאים פח לי (תהלים קמ ו), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע פרשו לי אומות העולם פח לי, אומרים לי עבוד ע"ז, לשמוע להם אני נענשת לפניך, שלא לשמוע להם הורגים אותי, א"ר חנינא לזאב שפרסו לו מצודה על פי הבאר, אם ירד לשתות ניצוד, ואם אינו יורד ימות בצמא.

[אסתר ג ד] **ויהי באמרם אליו יום ויום**. ר' בנייה בשם ר' לוי אמר בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה לשם ויהי כדברה אל יוסף יום יום (בראשית לט י), וכאן ויהי באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה ביוסף כתיב ויסר פרעה את טבעתו (שם מא מב), ובמרדכי כתיב ויסר המלך את טבעתו, ביוסף כתיב וישם רביד הזהב (שם שם),

וכאן כתיב ועטרת זהב גדולה (אסתר ח טו), ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה (בראשית מא מג), וכאן כתיב וירכיבהו על הסוס ברחוב העיר (אסתר ו ט). ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר חנינא אמר, אמר להם מרדכי משה רבינו הזהירנו בתורה ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים כז טו), וזה הרשע שם עצמו ע"ז, ועוד ישעיה הנביא אמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעיה ב כב), ולא עוד אלא שאני יליד בית איסגינטורין של מלך, ומשתחוה להדיוט, הדא הוא דכתיב ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וילדיהן ואחר נגש יוסף ורחל וגו' (בראשית לג ז), ועדיין זקני בנימין לא נולד.

[אסתר ג ה] **וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו**. אמר ר' אבא תחשכנה עיניהם מראות (תהלים סט כד), לפי שמראית עיניהם של רשעים מורידים אותם לגיהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה וגו' (בראשית ו ב), וירא עשו (שם כח ו), וירא בלק (במדבר כב ב), וירא בלעם (שם כד א), וירא המן (אסתר ג ה), לפיכך הם מתביישין במראות עיניהם, שנאמר יראו גוים ויבושו (מיכה ז טז), אבל מראית עיניהם של צדיקים מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים (בראשית יח ב), וירא והנה באר בשדה (שם כט ב), וירא פנחס (במדבר כה ז), וירא והנה הסנה (שמות ג ב), ולפיכך שמחים במראית עיניהם, שנאמר יראו צדיקים וישמחו (איוב כב יט).

[אסתר ג ה] **וימלא המן חמה**. אמרו מה עשה המן כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו ולא שאל בשלומו בא לו מצד אחר ועשה עצמו כאילו שאל מרדכי בשלומו, ואמר ליה מרי עליך שלום, אמר ליה מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה נז כא), מיד וימלא המן חמה.

[אסתר ג ו] **ויבז בעיניו וגו'**. אמר ר' לוי לעוף שקינן על שפת הים ועלה הים והציף את קנו, מה עשה עמד והתחיל ממלא פיו מים ונותנו בחול, וממלא פיו חול ונותנו בים, בא חבירו וא"ל מה אתה עושה ותתיגע, אמר לו אין זז מכאן עד דאנא עביד הדין ימא חול, א"ל שוטה שבעולם כמה תסתופף, כך ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, א"ל הקב"ה שוטה [שבעולם] אני בקשתי להשמידם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו (תהלים קו כג), ואתה מבקש להשמידם, סוף שהוא נופל בידם. שישראל נמשלו לצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כג ט), ועובדי אלילים נמשלו לחרס, שנאמר ושברה כשבר נבל יוצרים (ישעיה ל יד), נפל כיפה על קדרה ווי

לקדרה, נפל קדרה על כיפה ווי לקדרה, כך כל מי שבא ומזדווג להם לישראל, נוטל את שלו מתחת ידיהם.

[אסתר ג ז] **הפיל פור הוא הגורל**. אמר רב חמא בר חנינא א"ל הקב"ה את הוא גורלן של ישראל.

[אסתר ג ז] **מיום ליום ומחודש לחודש**. ארז"ל כשאמר המן להפיל גורלות [התחיל להפיל גורלות] לימים שנאמר מיום ליום. עלה יום א' לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימדו שמים ממעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל (ירמיה לא לו), ורשע זה מבקש לאבדן, עקור שמים וארץ, ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ב' לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נברא רקיע והבדלת בין מים העליונים למים התחתונים, ובניך הבדלת מבין האומות, עקור רקיע ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ג' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע בי נבראו אילנות ובניך מקלסין אותך בהן, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא כג מ), עקור אילנות ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ד' עלה לרקיע ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו [מאורות] שמש וירח וכוכבים ומזלות וישראל נמשלו בהם, שנאמר והנה השמש והירח וגו' (בראשית לז ט), עקור מאורות ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ה' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע בי נבראו בהמות ועופות, ומקריבין לפניך קרבן, עקור בהמה ועוף ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ו' עלה לרקיע, אמר בי נבראו אדם וחוה, וישראל קרויין אדם, שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד לא), [בטל כל בני אדם ואח"כ כלה אותם]. בא לו יום ז' עלה לרקיע אמר כתיב ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם (שמות לא יז), עקור אותו ואח"כ כלה אותם, כיון שראה שלא היה יכול לימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומחודש לחודש (אסתר ג ז), ועלה לניסן זכות הפסח, לאייר זכות המן, לסיון זכות מתן תורה, לתמוז זכות הארץ, לאב והפכתי אבלם לששון (ירמיה לא יב), לאלול זכות החומה, דכתיב ותשלם החומה בעשרים וחמשה לאלול (נחמיה ו טו), לתשרי זכות הרגלים, לחשוון זכות שרה, לכסליו וטבת זכות חנוכה, לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה, באדר שמח, אמר אבדוק המזלות, טלה ויקחו להם איש שה (שמות יב ג), שור, שור או כשב (ויקרא כב כז), תאומים פרץ וזרח, שנאמר והנה תאומים בבטנה (בראשית לח כז), סרטן זכות יונה, אריה זכות דניאל, בתולה זכות חנניה מישאל ועזריה, מאזנים זכות איוב שנאמר ישקלני במאזני צדק (איוב לא ו), עקרב זכות יחזקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב ו), קשת זכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כד), גדי זכות יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (שם כז טז), דלי זכות משה, שנאמר וגם דלה דלה לנו

(שמות ב יט), דגים לא מצא להם זכות, אמר כשם שהדגים נבלעים, כך שונא ישראל נבלעים, תפושים הם בידי כהדא נונא, א"ל הקב"ה לית אינון בידך אלא את בידיהון, מה הדג הזה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף את נבלע בידיהן.

[אסתר ג ח] **ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם**. כד אנן בעין למיזבן מנהון מיד סוגרים עלינו שוקים, ומשחקים עלינו ומכניסין הפרד בממוננו, חדא לשבעה יומין שבתא, לתלתין יומין ריש ירחא, בניסן פסחא, בסיון עצרתא, ואית להון ירחא ומפסידין בו ממונו של עולם, ריש שתא ויומא רבא וחגא דמטללא תמניא יומין, כל יומא אכלין ושתין ורווין ונפקין ויתבין ומבזי ליה למלכא, א"ל הקב"ה רשע יאות זנית אלא מה הנאה דלא מנית אינון תרין יומין דאנא עתיד למיתן בהון שמחה במפלתו של אותו רשע, כדכתיב להיות עושים את שני הימים האלה (אסתר ט כז).

[אסתר ג ח] **ולמלך אין שוה להניחם**. אמר ר' לוי כל מה שהיה המן מקטרג ישראל מלמטה, היה מיכאל מלמד זכות מלמעלה, אמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאין מקטרגין שעבדו ע"ז, ולא על שגילו עריות, ולא על ששפכו דמים, אלא על ששומרים תורתך, א"ל הקב"ה חייך לא שבקינון ולא אשבקינון, דכתיב כי לא יטוש ה' את עמו (ש"א יב כב).

[אסתר ג ט] **אם על המלך טוב**. אמר ליה [וכמה אינון, א"ל] המן השתא אין אנא יודע מנייניהון כמה אינון, אלא כד נפקו ממצרים הוו להו שית מאה אלפי גברא, על כל חד וחד יהיבנא לך מאה זוזי, לחוד קולמוס את יהיב, א"ל אחשורוש אף אני רוצה לאבדן, אלא מה אעשה שאלהיהם גדול הוא, והוא אוהב אותם ביותר, וכל העומד עליהם הוא מפילו תחת כפות רגליהם, ויש לנו ללמוד מפרעה שמלך מסוף העולם ועד סופו, ובשביל שהעביד בישראל, שפטם בנגעים גדולים, והוציאם ברכוש, וקרע להם את הים, מה שלא עשה לאומה אחרת, ורדף אחריהם בשש מאות אלף, וטבעו בים סוף הוא וכל חילו, בא עמלק זקינך עליהם בארבע מאות אלף איש גבורים, וכלם מסרן אלהיהן ביד יהושע בן נון והרגם, שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו (שמות יז יג), בא סיסרא עליהם בארבעים אלף ראשי גייסות, וכל אחד היה עמו מאה אלף איש, וכלם הממם, וצוה לכוכבים ושרפום, שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא (שופטים ה כ), ולסיסרא עצמו מה עשו, כמו שספרו לנו אבותינו, לא היה גבור כמוהו, ובן שלשים שנה היה, וכבש כל העולם בכחו, ולא היה כרך שלא הפיל חומותיו בקולו, ואפילו חיה בשדה, כיון שנתן קולו עליה לא זזה ממקומה, אמרו עליו פעם אחד ירד

לנחל קישון לשתות מים, ועלו בזקנו כמה דגים, וכשהיה יורד למלחמה, היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה, ובחזירתו לא היה אחד מהם יוצא מתחתיו בשלום, שהיה חותכן כברזל לצמר, ולבסוף מסרו אלהיהם ביד אשה, ועשאוהו חרפה וקלון לכל העולם, ומלכים רבים וגדולים ממנו עמדו עליהם, וכלם הפילם וביטלם מן העולם, והיו חרפה לדורות, ואנו על אחת כמה וכמה, חדל לך מהרעה הזאת, ואעפ"כ היה מטריחו בכל יום, אמר לו אחשורוש הואיל וכן נימלך בחכמים ובחרטומים, מיד קיבץ כל חכמי אומה ולשון, א"ל מה אתם אומרים, רצונכם שנאבד אומה זאת שמעשיה משונים מכל הבריות, אמרו לו מי זה שרוצה להכשילך במכשול גדול כזה, אם ישראל יאבדו, אין העולם יכול להתקיים, אפילו שעה אחת, לפי שאין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שהוגין בה יומם ולילה, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה), ולא עוד אלא שכל אומות העולם קרויין נכרים, שנאמר וגם את הנכרי (מ"א ח מא), וישראל קרויין בנים, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד א), ויש אדם שנוגע בבניו של הקב"ה שהוא מלך בעליונים ובתחתונים ובידו רוחות ונשמות והוא משפיל ומרומם ממית ומחיה, וינקה מהם, א"ל המן אלהיהם שעשה להם כל הנסים עזבם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם, שהרי נבוכדנצר עלה והחריב ביתו ושרף היכלו, ולא עמד כנגדו, שנאמר ויאמרו לא יראה יה וגו' (תהלים צד ז), כיון שאמר להם כעניין זה, מיד קיבלו ממנו ועמדו והסכימו עמו, אמר להם אחשורוש [נפיל גורלות] אם יעלה הכסף בידי והעם בידך, הרי הם מסורים לך, ואם יעלה העם בידי והכסף בידך אינם מסורים לך, מיד הפילו גורלות, ורוח הקודש צווחת ואומרת ואל עמי ידו גורל (יואל ד ג), ועלו העם בגורלו של המן, מיד צרה לו צרה גדולה על הכסף, ראה אחשורוש ושאירע לו על הכסף, מיד ויסר המלך את טבעתו וגו'.

[אסתר ג יא] **ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך**. איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן, השיבה רוח הקודש ואמרה לו הכסף נתון לך, העץ נתון לך, דחשבניה דדין כחשבניה דדין.

[אסתר ג י] **ויסר המלך את טבעתו**. רבנן אמרין אחשורוש היה שונא את ישראל יותר מהמן, מנהגו של עולם דרכו של לוקח לתת ערבון למוכר, ברם הכא ויסר המלך את טבעתו.

[אסתר ג יב] **ויקראו סופרי המלך**. מה כתיב בהון, כל עממיא אומיא ולשניא [די דארין בכל ארעא] שלמכון יסגא, ידוע לכון כי אדם אחד בא לפנינו, לא מארצנו ולא מאדמתינו, אלא מזרע עמלק, בן גדולים הוא, והמן שמו, ושאל ממני שאלה קטנה וקלה, אמר עם

אחד יש בינינו ובזוי מכל העמים, מכשול בכל זמן, ודומים כמשוגעים, וחפצים ברעתינו, ורוחם גסה, וקללת המלך שרויה בפיהם, ומה קללה מקללים, אומרים ה' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו (תהלים י טז), ועוד אומרים לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים (תהלים קמט ז), וכופרים בטובה מימיהם, מה עשו לפרעה העני, כשירדו למצרים קבלן בסבר פנים יפות, והושיבן במיטב הארץ בארץ גושן, וזן אותן בשני רעבון, והאכילן מכל טובה, פלטין היה לו לבנות שם, ולא היה יכול לעמוד כנגדן, ובאו עליו בעלילה, אמרו לו לזבוח לאלהינו אנחנו הולכין ולבסוף ג' ימים אנחנו חוזרין, רצונך להשאילנו כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומרגליות ונלך, והשאילום וטענו כל אחד ואחד מהם תשעים חמורים, עד שניצלו אותם, הלכו ונתעכבו ולא חזרו, הלכו אחריהם בשביל ממונם, ומה עשו להם, אדם אחד היה עמהם ושמו משה בן עמרם, ונטל מקלו וליחש עליו, והכה בים ויבש, ואיני יודע במה יבשו והעבירם בתוכו, כיון שראה כן פרעה אף הוא נכנס אחריהם, והיה מבקש לחזור ולא יכול, ואיני יודע במה רדפו, ונשקע הוא וכל חילו ולא זכרו הטובה שעשה עמהם פרעה. עמלק אבי אבא מה עשו לו בשעה שבא עליהם למלחמה, שנאמר ויבא עמלק (שמות יז ח), מהיכן בא, א"ר כרוספדי מאצל בלעם הרשע בא שהלך ליטול עצה ממנו, א"ל אני יודע שבעל עצה ומחשבה אתה, וכל היועץ עמך אינו נכשל, מה אתה יועצנו, אלו המצריים שעשו להם כמה טובות כך עשו להם, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה, א"ל לך עשה עמהם מלחמה, ואם אתה לא תוכל להם, אין כל בריה יכולה להם, לפי שהן תלויין בזכותו של אברהם, אף אתה כן, מיד בא עליהם למלחמה, מה עשה אותו משה, היה לו תלמיד אחד, ושמו יהושע בן נון, אכזרי בלא רחמנות, ואמר לו משה בחר לנו אנשים (שמות יז ט), איני יודע אם בכשפים בא עליהם, מה עשה משה נטל אבן וישב עליה, ואיני יודע מה היה לוחש עד שרפו ידיהם של עם עמלק ונפלו לפניהם הרוגים, שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק (שם), באו לארץ סיחון, גבורי עולם היו, ואיני יודע במה הרגום, באו למלכי מדין, אף אותם איבדום, מה עשה תלמיד של משה שהכניסם לארץ ז' עממים, איבדם מן העולם ונטל ארצם מידם, ואיבד ל"א מלכים ולא ריחמן, ועוד באו לסיסרא ואיני יודע מה עשו לנחל קישון וגרפם ושטפם לים הגדול. ושוב היה להם מלך אחד ושמו דוד, והיה יוצא ומשחית ומכלה כל האומות ולא היה מרחם לכל בריה, שנאמר ואיש ואשה לא יחיה דוד (ש"א כז יא), עמד אחריו שלמה בנו ובנה להם בית אחד וקראו בית המקדש, ואיני יודע מה היה להם בתוכו, וכשבאים עליהם למלחמה נכנסים בתוכו ועומדים שם, ואיני יודע מה עושים בו, לשעה קלה יוצאין והורגין הכל, ולא היה מדה טובה שלא נתגאו בה, ומתוך טובה יתרה שהיה

להם לא חשבו כל אומה ולשון בעיניהם, עד שבא עליהם אדם אחד נבוכדנצר שמו, והיה ממשלה בידו, וקיבץ עליהם כל העולם כולו ותפשם, ולא הועיל להם כשפיהן, מהם הרג, מהם השליך בקולרין ובשלשלת של ברזל, והביאום בינינו, ואעפ"כ לא שינו מעשיהם המכוערים, ומשחקים עלינו בכל יום, ומתלוצצים ומלעיגים עלינו ועל יראתנו, ותועבה אנו בעיניהם, בנותינו אינם לוקחים, ובנותיהם אינם נותנים לנו, לחמנו אינם אוכלים, ומשקנו אינם שותים, ואפילו מלכנו דומה בעיניהם כאשה נדה, הללו המדות מגונות באומה זו, ועוד מה שאין אנו יכולים לספר, ועכשיו חשבנו והפלנו גורלות על שנים עשר חדשי שנה, ונפל הגורל [על חדש אדר, והפלנו על ימי החודש, ונפל הגורל] על שלשה עשר יום לחדש, ועכשיו בזמן שאיגרות הללו באות לידיכם, השחיתו והשמידו לא תשאירו מהם פליטה.

נוסח אחר בלשון ארמי ע"פ כ"י British Museum.

[אסתר ג יב] **ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון**. מה כתיב בהון. (כל) [לכל] עממיא אומיא ולשנייא [די דארין בכל ארעא] שלמכון ישגא. ידוע לכון דגוברא חד אתא לוותנא, לא מדילנא ולא מארענא, אילהן מזרעא דעמלק, (בין) [ביר] רברבין עלמא הוא, והמן שמיה, ושאיל מיננא שאלתא זעירתא, ואמר עמא חד אית ביננא, דבזיזא מכל עמא, דזמנין לתקלא ולקלקולא, ומשתנין בגאותא, יודען בבישותנא ואחסורנא, ולטין אינון למלכא, ולטותא דמלכא תדירא בפומהון, וכד לטויתהון אמרין ה' מלכותיא קאים לעלם ולעלמי עלמיא אבדו בני עממיא מאתריה. ותו אינון אמרין למיעבד פורענותא בעממיא, וכפרין אינון בטיבותא כל ימיהון, מה עבדו לפרעה מלכא דמצראי נחתו לארעיה בעדן כפנא ערטלאין אינון נשיהון וטפליהון, וקבלינון בסבר פנים יפות בחדוון, ואותבינון בטוב ארעיה, וזנינון ומרעם לא חסרו פלטורין הוה ליה למיבני, ואמר להון למבנייה, ושרו למיבנייה בתרעמנותא, ועד כאן מתבני ולא שלים, אתו עלוהי כולהון בתסקופי מילין, ואמרו ליה מהלך תלתא יומין נהך ונדבח קדם ה' אלהנא ונהדר וניתוב, במטי מנך הב לן מנין דכסף ומנין דדהב איצטלוון ולבושין, ושאלינון וטענו ית בעיריהון כל אחד תשעים חמורים, ורוקינו ית מצראי, ולא חזרו להון קדל אזל בתריהון פרעה כד חזינון ערקין לשזבא ית נכסיה, כד מטנון על ימא, הוה ביניהם גבר רב (תרשיא) [חרשיא] דאיתרבי בביתיה, ומשה בן עמרם שמיה, ורמא ית חוטרי על ימא ובזייה, ואעבר ית משריתיה בימא ושניק רתיכי פרעה ושפר גברוהי ומשרייתה, ואליהון הוה בסעדהון, כל עדן דאינן קיימין אורייתה לא שבק חד למיקם קדמהון, ואף בלעם נביא חד דהוה ביננא קטלו בחרבא, וכדון עבדו לסיחון ולעוג מלכיא תקיפיא דארעא דכנען וקטלו ותרוכינון

מן ארעיהון ואחסינו יתה, ואף מלכא רבא יקירא דעמלק שציאו אינון מלכיהון ונביאהון, ובתר כן קם מלכא אכזראה דוד שמיה, וקטיל בפלישתאי אדומאי עמונאי ומואבאי ולא קם חד קדמוהי, ובתר כן קם שלמה בריה גבר חכים וסוכלתן, ובנא להון ביתא בירושלם דלא אתבדרון לכא ולכא, וכד סגיאו בארעא חבו קדם אלהיהון, ומסרינון ביד נבוכדנצר מלכא, ואזלינון לבבל, ועד כען דאינון תחות ידנא נחנא כלא חשיבן קדמיהון, ודתיהון ונימוסיהון משנין מכל עמא, ולא מתחתנין בנא, וית אלהנא לא סגדין, ולא חשחין ליקרותנא, ולא מיסגד קודמנא, כבני חרי לא עביד עבודתנו, ולפיקודנא לא צייתו, בכן איתכנשו קדמנא רברייא סגנייא פחייתא והתיבנא עיטא וטעם וקיימנא איסר ורשום כדת מדי ופרס דלא תנגדי לשציותהון מדרי עלמא, ושלחנא איגרתא בכל שבע ועשרים ומאה מדינה די במלכותאי לקטלא יתהון בניהון נשיהן וטפליהון, וגבר לא ישתייר מתחות ידכון, ביום תלתא עשר דירחא באדר, כמא דעבדו לאבהתנא, וכמה דחשיבו למיעבד לנא, ונכסיהון יהון למיבז בכן תשכחון רחמין קדמאי דא נשתוון איגרתא די שלח אליכון ארתחששת מלכא דמדי ופרס.

פרשה ד

[אסתר ד א] **ומרדכי ידע את כל אשר נעשה**. וכשיצא המן מפלטין של מלך ואיגרות בידו וכל שרי המלך אחריו. פגע בהם מרדכי, ראה שלשה תינוקת יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי אמרו לי פסוקיכם, פתח ראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא (משלי ג כה), פתח שני ואמר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל (ישעיה ח י), פתח שלישי ואמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט (שם מו ד), מיד צחק מרדכי, א"ל המן מה אמרו לך התינוקת הללו שצחקת, א"ל בשורות טובות בשרוני, מיד כעס המן בלבו, אמר איני שולח יד תחלה אלא בתנוקת הללו, אמר ר' יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן על ישראל, שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה (אסתר א ה), ואין עם אלא ישראל, שנאמר עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק (דברים לג יט), א"ל המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זמה הוא, אלא העמד עליהם זונות ועשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו ויאכלו וישתו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, ומי שירצה לבוא יבא, ומי שלא ירצה לבוא לא יבא, כדי שלא יהא להם פתחון פה לומר על כרחם הביאום, גזר המלך כך, מיד עמד מרדכי והכריז ואמר בניי הואיל ולרצונכם הוא אל תלכו, שלא יהא פתחון פה לשטן עליכם, הניחו דברי מרדכי והלכו לבית המשתה, א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף ותשע מאות הלכו לבית

המשתה ואכלו ושתו וקלקלו, והשטן השטין אותם לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו שהם מכעיסים לפניך, אם רצונך תאבד אומה זו מן העולם, א"ל תורה מה תהא עליה, אמר לפניו תסתפק בעליונים, אף הקב"ה השוה דעתו לכך, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבילה רבו אנחותיי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (דברים לב כו), הביאו לי אגרות וכתבו עליהם כלייה, מיד הביא השטן איגרות וכתב וחתם, כיון שראתה תורה כך, יצאה בבגדי אלמנותיה, ונתנה קולה בבכי, ולקול בכייתה צעקו מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם צעקו חוצה וגו' (ישעיה לג ז), ואמרו אם אין ישראל שמעטיפין דם לשמונה אנו מה צריכים לעולם, דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה), וכתיב הבט לברית כי מלאו מחשכי ארץ וגו' (תהלים עד כ), כיון ששמעה חמה ולבנה כך, חגרו שקים ונתנו קולם בבכי, שנאמר שמש וירח קדרו וככבים אספו נגהם (יואל ב י), ושמים וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם (ישעיה נ ג), מיד רץ אליהו בבהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש, וכל העולם אחזתו חיל כיולדה, ואתם שוכבים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם מפני שנגזר על שונאי ישראל כלייה, למה, מפני שנהנו בסעודה של אחשורוש, כיון ששמע משה כך אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור, א"ל יש אדם אחד ושמו מרדכי, א"ל לך והודיעו, ויעמוד הוא משום ואנו מכאן, א"ל רועה נאמן כבר כתבו כלייה על צאנך וכבר חתומה, אמר להם לאבות העולם אם בטיט חתומה רחמינו נשמעים, ואם בדם חתומה מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע וגו', ועד עכשיו לא היה יודע, אלא דלא היה מתיירא עד שבא אליהו והודיעו מה שהסכימו למעלה, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, מה עשה קבץ כל תינוקות של בית רבן, ועינה אותם מלחם וממים, והלביש שקים עליהם, והיו צועקים בבכיה וביללה, באותה שעה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומות העולם עומדים עלי, אינם מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לכלותינו מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעיה לז כד), עמד עלי נבוכדנצר מלך בבל ובקש לכלותי מן העולם, שנאמר אכלני הממני נבוכדנצר מלך בבל (נחמיה נא לד), אימתי הממני בשעה שהעמיד צלם בהיכל, קיבץ עלי שבעים מלכים ודן אותי לפניהם, ואמר לי השתחוו לצלם, א"ל חנניה מישאל ועזריה אין אנו משתחוים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה קשים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ב), אמר להם ולמה מרדתם בו, אמרו לו לכך באנו לידיך, אמר להם

אין אתם מתייראין מכבשן האש שלי, אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקב"ה, והלא שש אשות יש לו להקב"ה, יש אש אוכלת אש, זה אשו של הקב"ה, שהיא אוכלת אש של מלאכי השרת, ויש אש שמתייירא מאשו של הקב"ה, שבשעה שהפיל חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש ירד גבריאל וצינן את האש, ולא היה לכבשן האש רשות להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשו של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א יח לח), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אישו של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שאש שלך אינה אלא לפי שעה, אבל אשו של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עולמים, ולא עוד שאין מניחין נשמתו לצאת אלא מטרפת בתוכו, וכשאדם מרחיק ממנו ארבע מאות ושלשים פרסאות הוא נכוה בה, ועוד ז' מדורים יש בגיהנם, וכל מדור ומדור עומקו מאה ריבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שמו, והוא חציו אש וחציו ברד, וכשדנים בו הרשע, מוציאין אותו מאש לברד ומברד לאש, ועוד מדה אחרת יש בו, יש עקרב אחד שיש בו תשע מאות ותשעים ותשע חליות, ועל כל חוליא וחוליא יש לו תשע מאות וצ"ט חביות של דם, וכל חבית וחבית יש בו תשע מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בהקב"ה ומשתחווה לצלם דנין אותו בכולם, ואנו היאך נשתחוה לצלמא דדהבא, ואילולי אותן צדיקים שקדשו את שמך, כבר אבדנו מהעולם, ועכשיו עמד עלינו המן הרשע, וביקש לעקור את הגפן, ולא גזר להניח מחצה או שליש או רביע, אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן.

[אסתר א א] **ותבאנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד**. יש אומרים מעוברת היתה והפילה, וכן הוא אומר על כן מלאו מתני חלחלה צירים אחזוני כצירי יולדה (ישעיה כא ג).

[אסתר ד ז] **ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו**. ברמז דבר לה על המן שהוא מגזע עמלק, שכתוב בו אשר קרך בדרך (דברים כה יח).

[אסתר ד ט] **ויבא התך**. כשראהו המן להתך נכנס ויוצא בעטו והרגו, לפיכך אין מזכירו עוד, אמר הקב"ה הואיל וכך נהיה, רוח הקודש תהא משמשת בהם, שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר.

פרשה ה

[אסתר ה יד] **ותאמר לו זרש אשתו**. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא שלש מאות ושש בעלי עצה היו לו לאותו רשע, וכולם לא היו יודעים כזרש אשתו, אמרה לו אדם זה שאתה אומר אם מזרע היהודים הוא לא תוכל לו, אלא בחכמה, אם תפילהו לכבשן האש, כבר

עלו מתוכו חנניה מישאל ועזריה, ואם לבית האסורים תאסרהו, כבר יצא מתוכו יוסף, ואם במולא תסיק תחתיו, כבר התחנן מנשה ונעתר לו הקב"ה ונפק ממנה, ואם במדברא תגיליניה, כבר פרו ורבו בו, ואם תעויר עיניו, סגיאן דקטל שמשון כד עויר, אלא צלוב יתיה על צליבא דלא אשכחן דשיזיב מניה. מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ. נטל ארז מגינת הביתן ארכו חמשים אמה ורחבו שתים עשרה אמה, ויש אומרים פרשנדתא בנו היה הגמון בקרדוניא והביא מתיבתו של נח. והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו, ואמר למחר בשעת קריאת שמע של שחרית אתלה מרדכי עליו, וכיון שהכינו מדד עצמו עליו, השיבתו בת קול ואמרה נאה לך העץ, מתוקן לך העץ ששת ימי בראשית, מיד הלך לבית המדרש ומצאו לו למרדכי יושב, וראשי התינוקת מפולשין באפר ושקים במתניהם וסופדים ובוכים, וציוה ומנה אותם ומצאם כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהן ושלשלות ברגליהן, והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואחר כך אני תולה את מרדכי, ואמותן היו מביאות להם לחם ומים, ואומרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו, ומניחים ידיהם על ספריהם, ונשבעים בחיי מרדכי רבינו, לא נאכל ולא נשתה, אלא בתעניתינו נמות עייפים, והיה כל אחד גולל ספרו ונותנו לרבו, ואומרים סבורים היינו שבזכות התורה נאריך ימים, שנאמר כי היא חייך ואורך ימיך (דברים ל כ), ועכשיו שלא זכינו טול ספרך מידינו, מיד צעקו כולם צעקה גדולה ומרה, ואמותיהן גועות כפרות מבחוץ, ובניהם כעגלים מבפנים, עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום, בסוף ג' שעות בלילה נשמעה בכייתם לפני הקב"ה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע קול גדיים וכבשים אנו שומעין, באותה שעה עמד משה רבינו בבכיה לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא קול גדיים וכבשים הם, אלא קול קטני עמך ישראל ששרויין בתענית היום ג' ימים, ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל, ולמחר עומדין בשחיטה כגדיים וכבשים, ולב אויב שמח עליהם, באותה שעה נתגלגלו רחמים של הקב"ה, ושיבר החותמות וקרע האיגרות, וגידע קרן רשע, והשיב מחשבתו הרעה בראשו, והרים קרן ישראל והצמיח להם ישועה. אמר ר' חלבו אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקת של בית רבן, ואף מחשבתו של המן הרשע לא ביטלה אלא בשבילם, שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח ג), ועליהם נתנבא שמואל ומה קול הצאן הזה באזני (ש"א טו יד), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט יא), ואומר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי (שם ו ט), וששו עליונים ושמחו תחתונים, והודו ושבחו למי שאמר והיה העולם, שנאמר יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם (שם סז ו).

פרשה ו

[אסתר ו א] **בלילה ההוא נדדה שנת המלך**. באותה שעה ירד גבריאל אצל אחשורוש והיה מנדד שנתו מעיניו, וחובטו בקרקע שס"ו פעמים, ואמר לו כפוי טובה שלם טובה לבעליו, מיד גזר להרוג כיתות של נחתומים ושל טבחים ושל משקים, ואמר להם סם מות נתתם לי לאבדני מן העולם, אמרו לו אדונינו המלך ממאכל אסתר והמן אכלת וממשקה ששתו שתית, אם הם במדה זו הרגנו, ואם לאו למה אנו נהרגין, הלכו וראו אסתר והמן שאין להם צער, חזר המלך ואמר מי עשה לי טובה ולא שלמתי לו. מיד.

[אסתר ו א] **ויאמר להביא את ספר הזכרונות**. אמר ר' יוחנן שמשיי בן המן היה קורא, וכשהיה מגיע לזכות מרדכי היה גולל והדפין נגללין מאליהן. ויש אומרים האותיות זעקו מעצמן ואמרו אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש, שנאמר ויהיו נקראים לפני המלך. מיד.

[אסתר ו ג] **ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה** [**ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר**]. כיון שהזכירו לפניו מרדכי בא עליו מעט שינה, וראה בחלומו המן עומד והסייף בידו להורגו, ונבעת המלך, ונדדה שנתו, ויאמר מי בחצר.

[אסתר ו ה] **ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עומד בחצר**. אמר כל מה שראיתי בחלומי אמת הוא.

[אסתר ו ה] **ויאמר המלך יבא**. א"ל יודע אני בך שבעל עצה אתה וכל היועץ בך אינו נכשל, מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, מיד ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני, כסבור היה המן שאין המלך רוצה לכבד יותר ממנו, לכן אמר לו יביאו לבוש מלכות.

[אסתר ו ח] **יביאו לבוש מלכות**. שארגתו לברק לילות, [ועוד אחר איצטביג שמו שהביאו לדריוש ממדינת הים], ועוד כלי אחר שהביאו לכורש ירוק שמו, ואחר שתרוג שמו שפירא וקורין לו ונחש טוב יכידיני.

[אסתר ו ח] **ואשר נתן כתר מלכות בראשו**. ואחד מגדולי מלכות יכריז לפניו ויאמר כל מי שאינו כורע ומשתחוה לזה, הוא להריגה וביתו ינתן לו, כיון שהזכיר לפניו הכתר, נשתנו פניו של אחשורוש, אמר זה הוא חלומי, כיון שראה המן שנשתנה פניו של אחשורוש, שוב לא הזכיר הכתר, אלא ונתון הלבוש והסוס וגו'.

[אסתר ו י] **ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש וגו'**, **ועשה כן למרדכי היהודי**. א"ל אדוני המלך הלא אני ואתה כתבני להשמיד ולהרוג לו ולכל זרעו, א"ל אל תפל דבר מכל אשר דברת, באותה שעה קרא אחשורוש לחרבונא ולשרים אחרים שילכו עמו, אמר להם הזהרו שלא יפיל דבר מכל אשר דבר, וילכו עמו, כיון שראהו מרדכי חשב ואמר

כמדומה אני שרשע זה בא לרומסני בסוסו, אמר לתלמידיו ברחו שלא תכוה בגחלתי, אמרו לו בין לחיים בין למות עמך אנו. מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפלה, אדהכי קרב אותו רשע ויתיב ליה גבי תלמידיו, אמר במה אתן עסוקין, אמרו לו במצות העומר, שהיו ישראל מקריבין, אמר להם במה הוה דכספא או דדהבא, א"ל דשערין, א"ל בכמה הוא טימיה דידיה, בעשרה או בעשרים קונטירין, א"ל סגין סגין בעשרה מעי, א"ל קומו דנצחן עשרה מעי דידכון לעשרת אלפא כיכרא כסף דידי, מן דמצלי א"ל סך לבוש הדין לבושא דמלכותא, א"ל מה את מבזה מלכותא, אית בר נש לביש לבושא דמלכותא ולא סחי, אזיל בעי בלנא ולא אשכח, מה עביד אסר זירתיה ואסחיה, כיון דעל א"ל לבוש הדין כלילא, א"ל ואית בר נש דלביש כלילא ולא מספר, אזיל בעי ספרא ולא אשכחיה, מה עביד אזיל לביתיה ואייתי מאני דספרא וספר ליה, שרי מתנח, א"ל מרדכי מאי האי, א"ל ווי להוא גברא מדעביד קומיס פנטון קוזמוקלטור איתעבד בלן וספר, א"ל ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא, דהוה בלן וספר בכפר קורינוס כמה שנין, ואילין הוה מאני ספרא דידיה, א"ל קום רכוב על הדין סוסיא, א"ל לית בי כח, דאנא גבר סיב, א"ל ואנא נמי גבר סיב, א"ל את גרמת לנפשך, א"ל קום רכיב, ואנא מימיך קדלי ודרוס עלי וסליק ורכוב, לקיים מה שנאמר ואתה על במותימו תדרוך (דברים לג כט), כיון שרכב על הסוס היו מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות לפניו, והוא משבח להקב"ה ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית מן שאול נפשי חייתני מירדי בור (תהלים ל, ב ג ד), תלמידיו אמרו זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו, כי רגע באפו חיים ברצונו, בערב ילין בכי ולבוקר רנה (שם שם ה ו), אותו רשע מה אומר ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם, ה' ברצונך העמדתה להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל (שם שם ז ח), אסתר אומרת אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן, מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך (שם שם ט י), ישראל אמרו שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לי, הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה (שם שם יא יב), ר' פנחס אמר בקריאת שמע היה עסוק, ולא הספיק לגמור, למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך (שם שם יג).

[אסתר ו יב] **וישב מרדכי אל שער המלך**. מלמד ששב לשקו ולתעניתו. אמר ר' חלבו כל מי שלובש שק ומתענה אינו מעבירו מעליו עד שנעשה בקשתו.

[אסתר ו יב] **והמן נדחף אל ביתו**. ובידו ארבע מלאכות בלנאי וספר גליור וכורז.

[אסתר ו יד] **עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו**. אמרה אסתר דיברורין הוא ובניו איפרכון במדינות שמא ימרדו.

פרשה ז

[אסתר ז י] **ויתלו את המן על העץ**. מה עץ היה, אמרו חכמים בשעה שבא להכינו, קרא הקב"ה לעצים ואמר להם מי יתן נפשו ויתלה רשע זה עליו, תאינה אמרה אני אתן את נפשי שממני מביאין ביכורים, ולא עוד אלא שבי נמשלה ישראל, שנאמר כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם (הושע ט י), גפן אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), רימון אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כפלח הרמון רקתך (שה"ש ו ז), אגוז אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי (שם ו יא), אתרוג אמר אני אתן נפשי שממני נוטלין ישראל למצוה, שנאמר פרי עץ הדר (ויקרא כג מ), הדס אמר אני אתן את נפשי, שבי נמשלה ישראל, שנאמר והוא עומד בין ההדסים (זכריה א ח), זית אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זית רענן יפה פרי תואר (ירמיה יא טז), תפוח אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר תחת התפוח עוררתיך (שה"ש ח ה), דקל אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר (שם ז ח), ערבה אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (ישעיה מד ד), ארז אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כארז בלבנון ישגה, (תהלים צב יג), באותה שעה בא קוץ לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע אין לפניך לא משא פנים ולא מקח שוחד אני שאין בי זכות להתלות אני אתן את נפשי ויתלה טמא זה עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה גזר אותו רשע לעבדיו לעשות עץ גבוה חמשים אמה, אמר כדי שיראה בכל המדינה, אמרו לו והיכן נמצא כזה אלא בדירה שלך, יש אומרים החריב אכסדרה שלו ונטלו משם והכינו, והשיב הקב"ה גמולו בראשו, ונתלה הוא ובניו, כן יקלקל הקב"ה מחשבות אויבינו מעלינו ושלום על כל ישראל אמן.

אמר ר' יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי רוח שבזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו, מנחה שכר מנחה בידו, ועכשיו כל מי שדעתו שפלה כאילו הקריב כל קרבנות שבעולם שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נא יט), ולא עוד אלא שתפלתו אינה נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה (שם), וכתיב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע (שם לד יט).

מדרש פנים אחרים

נוסח א

פרשה א

יתברך שמו של הקב"ה שהוא יחיד בעולמו ואין שני לו. כתיב [אסתר א, א] **ויהי בימי אחשורוש**. רב אמר ווי היה, ושמואל אמר אחשורוש שהושחרו פני ישראל כשולי קדירה, ונעשו הכל רשין בימיו, שנאמר וישם המלך אחשורוש מס על הארץ (אסתר י א).

[אסתר א, א] **הוא אחשורוש**. הוא ברשעתו מתחלתו ועד סופו.

[אסתר א, א] **המולך**. אמר רבא שמלך מעצמו, אמרי לה לשבח, ואמרי לה לגנאי, אמרי לה לשבח, דלא הוה איניש דחשיב למלכותא כוותיה, ואמרי לה לגנאי, דלא הוה חשיב למלכותא, אלא דיהיב ממונא יתירא וקם.

[אסתר א, א] **המולך מהודו ועד כוש**. רב ושמואל, חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי קיימו, כשם שמלך עלייהו, כך מלך על כל העולם כולו.

[אסתר א, ב] **בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו**. אמרו חכמים כשמלך אחשורוש בקש לישב על כסא שלמה, דכתיב בה וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כט כג), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כסא שכתוב בו כסא ה', ישב עליו אותו רשע, עשה למען שמך, ואל תנבל כסא כבודך, והיאך נמצא כסא זה במדי, לאחר מיתתו של שלמה עלה שישק מלך מצרים ונטלו בכתובת בתו, הה"ד ויהי בשנה החמישית עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (דה"ב יב ב) (כדלעיל עד בשנה השלישית ישב עליו ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, הה"ד בשנת שלש למלכו וגו').

כתיב [אסתר ג, א] **אחר הדברים האלה גדל המלך וגו'**. מאי אחר הדברים האלה, אחר שברא הקב"ה רפואה למכתן של ישראל, דא"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ ברא להם רפואה למכה, שנאמר כרפאי לישראל (הושע ז א), אבל לאומות העולם אינו כן, אלא מכה אותם תחלה, ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישעיה יט כב), איזה רפואה ברא להם, מה כתיב למעלה מן הענין, בימים ההם ומרדכי יושב וגו'.

כתיב [אסתר ג, ו] **ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו**. מה ראה המן שנתקנא במרדכי, א"ר פנחס שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל, ואחד מאומות העולם, קרח מישראל שמצא אחד מאוצרותיו של יוסף, ואחד מאומות העולם זה המן, שמצא אחד מאוצרותיו

של מלכי יהודה, ראה המלך שהיה עשיר, ובניו היו גיבורים, וגידלו ורוממו על כל שריו ועבדיו, וצוה שיהיו כורעים ומשתחוים לפניו, מה עשה אותו רשע, הלך ועשה לו צלם מרוקם בבגדו, כנגד לבו, והיו משתחוים לו, וכל מי שהיה משתחוה לו היה משתחוה לע"ז, ראהו מרדכי ולא קבל עליו לעבוד ע"ז, שנאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, וראה המן שאין מרדכי משתחוה לו, ונתמלא עליו חימה, אמר היך היהודים שונאים אבותי מעולם, אומר למלך ויאבדם מן העולם.

כתיב [אסתר ג, ז] **הפיל פור הוא הגורל**. ר' יוסי אמר (איסטרוגלוס) [איסטרולוגוס] היה המן וכתב פיתקין והפיל גורל על המזלות לידע בין יום ליום ובין חדש לחדש ובין מזל למזל. תנו רבנן כיון שאמר המן הרשע להפיל גורלות על ישראל, בא לו יום ראשון והפיל גורלות, ורוח הקודש צווחת ואומרת על עמי ידו גורל (יואל ד ג), חזר הגורל לפניו, יצתה בת קול ואמרה לו רשע גורלך שלך הוא להצלב על העץ, חזר אותו הרשע והפיל גורלות על שבעת ימי בראשית, באותה שעה הלך יום ראשון לפני הקב"ה ואמר רבונו של עולם בי בראת שמים וארץ, ואמרת אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה), (כדלעיל עד לדגים לא מצא כלום, שמח המן הרשע בלבו ואמר כשם שדגים נבלעים כך שונאי ישראל נבלעים בידי, יצתה בת קול ואמרה רשע דגים שאמרת פעמים בולעין ופעמים נבלעים, והמן הרשע נבלע ושורפין אותו ואת בניו בגיהנם בכל שנה ושנה, שנאמר תשיתמו כתנור אש לעת פניך ה' באפו יבלעם ותאכלם אש (תהלים כא י)). א"ר שמעון בשעה שאמר המן לאחשורוש נאבד את ישראל, אמר אין אנו יכולים להם, לפי שאלהיהם אינו עוזבן כל עיקר, ויש לנו ללמוד מפרעה, וממלכים הראשונים, שהיו גיבורים ממני, ועמדו עליהם ונפלו תחתיהם, ובטלו מן העולם, והיו לחרפה ולקלון לכל הדורות, חדל לך מן הרעה הזאת, משל אחשורוש והמן לשני בני אדם, לאחד שהיה לו תל בתוך שדהו וכו', (כדלעיל עד הכסף נתון לך).

[אסתר ג, ו] [**ויבז בעיניו**]. משל למה הדבר דומה, לעוף שקינן על שפת הים, עמד הים וצף את הקן, בא העוף לקינו ולא מצאו, מה עשה התחיל ומילא פיהו מים והקיאו ליבשה, והיבשה לים, א"ל כו' סוף כמה תוסיף לעולם לא תחמי, ולא עוד אלא שישראל משולין לעפר, מלמד שאם אין עפר אין תבואה, ואם אין ישראל אין העולם מתקיים, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' (ירמיה לג כה), ועוד נמשלו ישראל לחול, שאם מילא אדם קדירה אוכלין והשליך בה מלוא קומצו חול, מקהה שיניו של אוכלו, וכן כל הנוגע בישראל תקהינה שיניו, שנאמר כל אוכליו יאשמו (ירמיה ב ג).

[אסתר ג, יב] **ויקראו סופרי המלך**. ויכתב ככל אשר צוה המן. וזוהי אגרת שכתב המן האגגי ושלח לכל ממלכות הארץ, ולכל גדולי אומות העולם, להרוג ולאבד כל ישראל. כתבתי אני גדול המלך ושני לו, ראש לסגנים ושביעי לסריסים, ומובחר שבגדולי המלכות, הסכמתי אני וכל (אפריסין) [אפרכין] וכל שרי המלך ופחות וסגנים, וכל מלכי בני קדם והאחשדרפנים, הוסכמנו כולנו בעצה אחת, בפה אחד ובדבור אחד ולשון אחד, כתבנו מרשות המלך אחשורוש, וחתמנו בטבעתו, שלא להשיב על עסק הנשר הגדול, שהיה כנפיו פרושים על כל העולם כולו, ולא היה עוף בהמה וחיה יכולין לעמוד בפניו, עד שבא הארי הגדול והכה את הנשר מכה גדולה, ונשברו כנפיה, ונמרטו אגפיה, ונתקצצו רגליה, ונעשה כל העולם כולו בנחת בשלוה והשקט, מיום שנדדה מקינה עד היום הזה, ועכשיו אנו רואים שהיא רוצה לגדל ולפרוח נוצה ואגפיה, ורוצה לכסות אותנו ואת כל העולם כולו, כדרך שכיסה ושיסה את אבותינו הראשונים שהיו לפנינו, לכן נקבצו כל גדולי מלכי מדי ופרס מרשות המלך אחשורוש, וכתבנו לכם להיות כולנו בעצה אחת, להכין פחים לנשר זו ללוכדה קודם שיגדל כחה, ותחזור אל קינה, וראינו למרט אגפיה, ולשבור כנפיה, ולהאכיל בשרה לעוף השמים, ולבקע ביציה, ולפצוע אפרוחיה, ולעקור זכרה מן העולם, ולא תהא עצתינו כעצת פרעה, שגזר על הזכרים, והניח את הנקיבות, ולא כעשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי (בראשית כז מא), ואניח את בניו להיות לי לעבדים, ולא כעמלק שרדף אחר ישראל, והרג נחשלים שבהם, והניח גיבוריהם, ולא כנבוכדנצר שהגלם והניחם והושיבם בכסא מלכותו, ולא כסנחריב שהגלם אל ארץ כארצם, אלא הסכמנו ברוח ברורה, להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, ולא יהיה להם לא זכר ולא שם ולא זרע בעולם, שלא יעשו בנו כדרך שעשו בזקינינו ובאבותינו ובגדולינו שהיו לפנינו, שכל מי שעשה עמהם טובה, לא גמלוהו אלא רעה, וראוי לנו ללמוד מפרעה העני שעשה עמהם כמה טובות כדלעיל עד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ.

[אסתר ג, יד] **פתשגן הכתב וגו'**. א"ר נפחא בעלילה וכו' כדלעיל עד מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה עליהם, ושיבר את החותמות, וקרע את האגרות, והפר עצתו של המן ומחשבותיו, והצמיח ישועה לישראל ולמרדכי ולאסתר, לקיים מה שנאמר כל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים עה יא).

[אסתר ו, א] **בלילה ההוא נדדה שנת המלך**. א"ר יוחנן נדדה שנת מלכו של עולם, וקרא לאבות העולם, ואמר להם בניכם נתחייבו כלייה, אמרו לפניו רבש"ע מפני מה, אמר להם מפני שלא קידשו את שמי בימי נבוכדנצר הרשע, ועשאוני כמו שאין בי כח להציל,

אמרו לפניו רבונו של עולם כל מה שתרצה עשה מהם, כיון שראה הקב"ה שגברה מידת הדין, עמד מכסא דין, וישב על כסא רחמים, ואמרה כל פמליא שלו לפניו, רבונו של עולם לא בראת העולם אלא בשביל תורה שנתת לישראל, והכל עומד בזכותן של ישראל, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה), אם אומה זו אתה מאבד, אנו מה תהא עלינו, אמר להם לא יפה עשו לפני, אמרו לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שמיראה עשו את הדבר הזה, מיד נתמלא הקב"ה רחמים על ישראל, שלח וקרא לכל עצי בראשית, אמר להן מי יתן נפשו לתלות עליו רשע, תאינה אמרה אני אתן את נפשי לתלותו עלי, וממני מביאין ביכורים ישראל לבית המקדש, ולא עוד שבי נמשלו ישראל, שנאמר כביכורה בתאינה בראשיתה וגו' (הושע ט י), גפן אמר אני אתן את נפשי, שממני מנסכין יין בבית המקדש, ולא עוד אלא שבי נמשלו ישראל, שנאמר גפן בוקק ישראל (הושע י א), וכו' כדלעיל, וכיון שקיבל עליו קוץ השתיק הקב"ה כל עצי בראשית, ואמר הואיל ונתת נפשך לתלות עליך רשע זה, שרצה לאבד בני ישראל בניי, יתלה עליך, באותה שעה קרא אותו רשע לחכמיו ואמר להם, עשו לי עץ גבוה חמשים אמה לתלות מרדכי עליו, כדי שיראו אותו כל המדינות, אמרו לו אין נמצא עץ גבוה חמשים אמה אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע, סתר כל אכסדרה שלו, ונטל קוץ מביתו והכינו ונפל עליו מודדו, מיד השיבו גבריאל ואמר לו לך נאה העץ ולעצמך משמת ימי בראשית מתוקן. ורבנן אמרו נדדו עליונים ונדדו תחתונים, ורבא אמר שנת אחשורוש ממש, נפלה מילתא בדעתיה ואמר מאי האי דזמינתה אסתר להמן בהדאי, דילמא עצה קא מיעצי עלויה דההוא גברא למיקטליה, הדר אמר אי הוי הכי לא הוי איניש דרחים עלי דהוה מודע לי, חזר ואמר דילמא איכא איניש דעביד לי טובו ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי אינשי ולא אתו ומגלי לי, ועוד אמרו חכמים, ירד מיכאל אצל אחשורוש, ונדד שנתו כל הלילה וחבטו בקרקע שס"ו פעמים, כו' כדלעיל עד והמן נדחף אל ביתו, אבל מבתו וחפוי ראש ממה שאירע לו.

[אסתר ו, יב] **וישב מרדכי**. מלמד ששב לשקו ולתעניתו. ויספר המן לזרש אשתו, ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי וגו'. א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו מאומות העולם נקרא חכם, אמרו לו אם משאר שבטים קאת יכלית ליה, ואם משבט יהודה [ובנימין] אפרים ומנשה לא יכלת ליה, יהודה כתיב ידך בעורף אויביך (בראשית מט ח), באפרים ובנימין ומנשה כתיב לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה [את] גבורתך (תהלים פ ג).

[אסתר ו, יג] **כי נפול תפול פניו**. דרש ר' יהודה בר' אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין יורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד לשמים.

[אסתר ו, יד] **עודם מדברים עמו**. וכו' עד ויתלו את המן.

[אסתר ז, י] **וחמת המלך שככה**. שתי שכיכות הללו למה, אחת של מלכו של עולם, ואחת של אחשורוש.

[אסתר ח, טז] **ליהודים היתה אורה ושמחה**. ר' יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (תהלים קכד א ב), אדם ולא מלך, ושמואל אמר לא מאסתים [ולא גאלתים לכלותם (ויקרא כו מד), לא מאסתים] בימי יונים, לא געלתים בימי אספסיינוס קיסר, לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי רומיים, כי אני ה' אלהיכם בימי גוג ומגוג, מי שפרע מהמן הרשע בימים ההם ובזמן הזה וקלקל את מחשבתו, והשיב גמולו בראשו, והראנו מפלתו, הוא יפרע מכל שונאינו, ויראנו מפלתם, וישחית וישפיל ויכניע את כל הקמים עלינו, ויראנו מהם כנקמת המן, כמו שאמר הארי לחיות, מה עשה הארי, קיבץ כל טרפו, וזימן כל החיות, ועשה להם סעודה, ועשה להם סוכות מעור הטרף, כשהן יושבין אוכלין, אמרו לארי לישרי לן מר, עמד עליהם ואמר כד חמיתי בעילאי אחמי בתתאי, כך יעשה הקב"ה הוא יחמי לן בקדמאי, יחמי לן בבתראי, ויקיים לנו מקרא שכתוב והלכו אליך שחוח בני מעניך וגו' (ישעיה ס יד), ויקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ, ויגאלנו מהרה, ויוליכנו לבית עולמים, כמו שהבטיחנו על ידי חוזיו, ועתיד הקב"ה לפייס את ישראל, לעתיד לבא ישגר הקב"ה את אברהם לפייס את ישראל עמו, ואומר להם בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אומרת לו ממך אקבל פיוסין שלא חסתה על בנך יחידך, ועוד ישגר לה יצחק, אומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אקבל פיוסין שברכת את עשו הרשע, שהחריב את ביתו ושרף את היכלו, והגלה את בניו לבין אומות העולם, ועוד ישגר לה יעקב ואומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אפייס שנשאת שתי אחיות ועברת על מה שכתוב בתורה ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא יח יח), וישגר לה הקב"ה כל הנביאים, והיא משיבה להם תוכחות, מיד ילך הקב"ה אצלה, ויאמר לה בתי כל כעס זה למה, אמרה לו לא יפה אכעוס, שקיללתני והגליתני לבין האומות, עד שנעשה פני כשולי קדירה, ולא זכרת מעשה סיני, שהקדמתי נעשה לנשמע, ולא עוד אלא שאני מתיירא שלא תחזירני לבושתי הראשון, א"ל הקב"ה בתי מעשה סיני זכות הוא לך, חובה הוא לך, כתבתי בתורתי לא תרצח לא תנאף לא

תגנוב, ומה כתיב בך (הגנוב ורצוח) [ורצח וגנוב] ונאוף (הושע ד ב), כתיב בתורה כבד את אביך ואת אמך, ומה כתיב בך אב ואם הקלו בך (יחזקאל כב ז), כתיב בתורה זכור את יום השבת לקדשו, ומה כתיב בך ואת שבתותי חללת (שם שם ח), אבל תנחומין לפיוסין שלא תהיה גאולה זו כגאולה ראשונה, זו לא תהיה לה הפסק עולמית, שנאמר אל תיראי כי לא תבושי (ולא) [ואל] תכלמי כי לא תחפירי [כי] בושת עלומיך תשכחי וחרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד (ישעיה נד ד).

[אסתר ג, ד] **ויהי באמרם אליו יום ויום**. אמר ר' יודן בשם ר' בנימין בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, וכו' כדלעיל, ר' לוי אמר בשם ר' חמא בר חנינא, א"ל משה הזהירנו בתורתו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים כז טו), ר' יהושע אמר אמר להן ישעיה הזהירנו בנבואתו חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעיה ב כב), אמרין להון תאמר לזה להשמיד להרוג ולאבד, אמר להון והגידו ליה, ולא עוד איסגינטירין של הקב"ה הוא בנימין, וכי איסגינטירין של מלך משתחוה להדיוט, [הה"ד] ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש (גם) יוסף ורחל וישתחוו (בראשית לג ו ז), אמר זקיני לא השתחוה לזקינך ועדיין לא נולד בנימין, ואמרין ליה ואמר להון, אמר להון ואמרין ליה והגידו ליה.

[אסתר ג, ה] **וירא המן כי אין מרדכי**. אמר ר' אייבו תחשכנה עיניהם מראות (תהלים סט כד), לפי שראיית עינים של רשעים מורידן לגיהנם וכו' כדלעיל.

[אסתר ג, ח] **ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד**. ישן לו אחד מהם, אותו שכתוב בו ה' אחד, אמר ר' ברכיה בש"ר אלעזר אמר לו הקב"ה אני אין לפני לא שינה ולא תנומה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכא ד), ואתה שנית אותי, ואמרת יש שינה לפני, חייך שמתוך שינה אני אעורר על אותו האיש ומפסגו מן העולם שנאמר וייקץ כישן ה' (שם עח סה).

ד"א [אסתר ג, ח] **ישנו עם אחד**. ישנים הם מן המצוות, א"ל אחשורוש ישנים הם ואתה מבקש לעוררן עליך, א"ל לית אנא יכיל להון ערק אנא, א"ל להיכן את ערק, אם את נתון בחדרי חדרים יש להם כמה נביאים שהם מביאין על המטמונות שלך, כמו שעשו לבבל, הה"ד באו לה מקץ פתחו אבוסיה (ירמיה נ כו), א"ל מפוזר ומפורד הן. ה' הכא וי' הכא, והא כל שכן דאינון מתכנשין ואתיין עלך, א"ל מפורד, מה פרדה זו אינה קולטת זרע, כך אין אחד מהם קולט וזוכה לאומות העולם, שכן כתב להן משה לא תתחתן בהם (דברים ז ג).

ד"א [אסתר ג, ח] **ישנו עם אחד**. א"ל שיניהון רברבין, שהן מכניסין פיקה בממונו של עולם, חדא לשבתא יומא דשבתא וכו' כדלעיל.

[אסתר ג, ח] **ולמלך אין שוה להניחם**. אמר ר' לוי כל מה שהיה המן מקטרג מלמטה, היה מיכאל מלמד עליהם סניגיריא מלמעלה, וכו' כדלעיל עד הכסף נתון לך, העץ נתון לך, חושבנא דדין כחושבנא דדין.

[אסתר ג, יב] **ויקראו סופרי המלך**. [ויכתב ככל אשר צוה המן]. כתיב ויצו פרעה (שמות א כב), פרעה צוה והקב"ה לא צוה, פרעה צוה כל הבן הילוד (שם), והקב"ה לא צוה, המן צוה להשמיד להרוג ולאבד, וה' לא צוה, מה בידך, מי זה אמר ותהי ה' לא צוה, ומה צוה ישוב מחשבתו הרעה וגו', וכן הות ליה, ותלו אותו ואת בניו על העץ, אמר ר' לוי ארורין הן הרשעים שהן מתעמקין עצות רעות על ישראל, כל אחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אמר שוטה היה קין שהרג הבל בחיי אביו, ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, שהוא נכנס אצל אמו והוליד שת, אני אין עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אבי (בראשית כז מא), ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אבל אני אין עושה כן, אלא עד דאינון דקוקין תחות אימתהון אנא משנק להון, הדא הוא דכתיב כל הבן הילוד וגו' (שמות א כב), המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הבן הילוד, ולא היה יודע שהבנות נושאות ופרות ורבות, אני אין עושה כן, אלא להשמיד להרוג ולאבד, א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מתעמקים בעצה על ישראל, ולא היו יודעין שיש להן פטרון בשמים, אני אין עושה כן, אלא הריני מזדווג על פטרונם תחילה, ואחר כך אני חוזר ועושה עמהם מלחמה, הה"ד יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו (תהלים ב ב), אמר הקב"ה לי באת להזדווג ולעשות עמי מלחמה, כמה נדודים יש לפני, כמה שרפים יש לפני, כמה מלאכים יש לפני, וכמה ברקים יש לפני, אלא אני בעצמי ארד ועושה עמך מלחמה, שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (זכריה יד ג), וכתיב ה' כגיבור יצא (ישעיה מב יג), מה כתיב תמן, והיה ה' למלך על כל הארץ (זכריה יד ט).

[אסתר ג, יד] **פתשגן הכתב**. אנטיגרפון דאיגרתא. להנתן דת בכל מדינה ומדינה, א"ר לוי אומות העולם נביאתן סתומה, ואינן יודעין אם להרוג ואם ליהרג. משל לאחד שהיה מהלך בדרך מן דוחקא [דאורחא] איתסבע (קם ליה) [קרסוליה], אמר הלואי הוי לי חד חמר, עבר עלוי חד רומאי דילדית חמרתיה, א"ל סב ארכיב הדין [עולאי], א"ל הא לא צלו דאישתמעית ברם אנא לא שאילת כהוגן או למרכב או למרכבה בך, משל לאדם שהיה מפרש לים הגדול, עבר עליו סער גדול ובקש לטבעו בים, אמר אי קם ליה הדין

נחשולא, אנא מקריב לי חד עגל, כיון דקם ליה נחשולא, אמר לא אמרית ולא כלום, כן הן נבואתן של עובדי אלילים, להיות עתידים ליום הזה ואינן יודעין אם להרוג אם ליהרג, אבל ישראל נבואתן מפורסמות, להיות עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם.

[אסתר ג, טו] **הרצים יצאו דחופים**. א"ר חנין מאן דאמר הקב"ה וותרן יוותרון בני מיעיה, אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה, א"ל הקב"ה לשבטים, אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומתוך משתה, [שנאמר וישבו לאכול לחם] (בראשית לז כה), חייכם שאחשורוש מוכר בניכם מתוך מאכל ומשתה, הה"ד והמלך והמן ישבו לשתות, והיה אחד מישראל יוצא לשוק, ומבקש ליקח ליטרא של בשר או אגודה של ירק, והיה פרסי בא לחנקו, ואמר למחר אני חונקך ומבזבז את ממונך. א"ר יששכר דכפר מנדי ומה אם מי שמחל ואמר לא אתם שלחתם אותי הנה וגו' (בראשית מה ח), ראה עד היכן היא מתוקנת, מי שאינו מוחל עאכו"כ.

[אסתר ד, א] **ומרדכי ידע את כל אשר נעשה**. ידע לרפאות את המכה, ידע מאיזה חטא לקו, על שאכלו בישולי גוים, ללבדיון שריקם איקונין של מלך, והיו הכל מתכנשין [ומסתכלין] בו, והוא יושב ומפליא את כליו.

[אסתר ד, א] **ויקרע מרדכי את בגדיו**. ר' פנחס בשם ר' אושעיא אמר שבטים גרמו לאביהם ליקרע, שנאמר ויקרע יעקב שמלותיו (בראשית לז לד), והיכן נפרע להן, ויקרעו שמלותם (בראשית מד יג), מנשה גרם לשבטים ליקרע, לפיכך נקרעה נחלתו, חציה בעבר הירדן, וחציה בארץ כנען, בנימין גרם לשבטים ליקרע, עמד בן בנו ופרע לו, שנאמר ויקרע מרדכי וגו'.

[אסתר ד, א] **ויזעק זעקה גדולה ומרה**. אמר ר' חנינא רבה בייא למלכא דמיעבד בייא לעלובייא, צעקה אחת צעק עשו מפני יעקב, שנאמר כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה (בראשית כז לד), והיכן פרע לבניו, כאן, ויזעק זעקה גדולה ומרה.

[אסתר ד, ד] **ותתחלחל המלכה מאד**. רבנן דתמן אמרי פירסה נדה, ורבנן דהכא אמרי שהפילה עוברה, ומשעה שהפילה שוב לא ילדה, ר' יהודה ב"ר סימון אומר במוך היתה משמשת, אמר ר' יהודה ב"ר סימן דריוש האחרון היה טהור מאמו וטמא מאביו.

נוסח ב

פרשה א

[אסתר א, א] **ויהי בימי אחשורוש**. זש"ה כאשר ינוס איש מפי הארי ופגעו הדוב (עמוס ה יט), הארי זה בבל, שנמסרו ישראל לה, שנאמר קדמיתא כאריא וגפין (דנשר) [די נשר] לה (דניאל ז ד), ופגעו הדוב, ששיעבדו אותן מדי שנמשלו לדוב, שנאמר וארו

(חיי) [חיוה] אחרי תנייא דמייא לדוב (דניאל ז ה), ובא הבית וסמך ידו (אל) [על] הקיר (עמוס שם), באו לבנות בית המקדש, ועמד עליהם המן הרשע, הוא ספרא שמשאי בן המן, ומשם ירד פרוזבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש, אמרו ישראל מרדכי היה משבטו של בנימין, וכתיב בו ידיד ה' ישכון לבטח עליו וגו' (דברים לג יב), לפיכך ירד פרוזבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש בימיו, והמן ירד בשביל שיבטל בנין בית המקדש, שכך כתיב ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה (על היהודים) [על יושבי יהודה וירושלים] (עזרא ד ו), לפיכך צווחו ווי ויהיה בימי אחשורוש. [ויהי בימי אחשורוש]. א"ר לוי כל מקום שכתוב ויהי בימי, ימים של צרה הם, ויהי בימי אמרפל (בראשית יד א), ויהי בימי שפוט השופטים (רות א א), ויהי בימי אחז (ישעיה ז א), ויהי בימי יהויקים (ירמיה א ג), ויהי בימי אחשורוש.

[אסתר א, א] **הוא אחשורוש**. חמשה שכתוב בהן הוא, והן צדיקים, אברם הוא אברהם (דה"א א כז), הוא משה ואהרן (שמות ו כז), הוא אהרן ומשה (שמות ו כו), הוא יחזקיהו (דה"ב לב יב), הוא עזרא (שעלה) [עלה] מבבל (עזרא ז ו). וחמשה שכתוב בהן הוא והן רשעים, הוא היה גבור ציד (בראשית י ט), הוא עשו אבי אדום (שם לו מג), הוא דתן ואבירם (במדבר כו ט), הוא המלך אחז (דה"ב כח כב), הוא אחשורוש, אשר בימיו נאמר חנם נמכרתם (ישעיה נב ג). ד"א שבימיו היו דומין ישראל ליונה שעוברת על פי השובך, ולא היתה יכולה ליכנס מפני הנחש שהיה בפנים, ולצאת אינה יכולה, מפני שהנץ עומד מבחוץ, כך היו ישראל אומרים אם נברח למדינות רחוקות, כבר כתב עלינו המן לארבע רוחות העולם, להשמיד להרוג ולאבד, אם נהיה בשושן הבירה, כבר אנו מסורין בידם, לקיים מה שאמר משה והיו חייך תלאים לך מנגד (דברים כח סו). ד"א הוא אחשורוש. שעל אשה אחת נטל עצה, ועל אומה שלימה לא נטל עצה. ד"א הוא אחשורוש, שהרג אשתו מפני אוהבו, והרג אוהבו מפני אשתו. ד"א הוא אחשורוש. אחיו של ראש, אחיו של נבוכדנצר, שנקרא ראש, שנאמר אנת הוא רישה דדהבא (דניאל ב לח). ד"א הוא אחשורוש. רישיהון דכל יהודאי. ד"א הוא אחשורוש. דבימיו נתקיים ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' (ויקרא לט מד).

[אסתר א, א] **המולך מהודו ועד כוש**. קרובים הם, אלא כשם שהיה שליט בהודו וכוש שהן קרובים זו לזו, כך היה שליט על שבע ועשרים ומאה מדינה, כיוצא בו אתה אומר (שלמה היה) [כי הוא] רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה (מ"א ה ד), והלא תפסח ועזה קרובות זו לזו, אלא כשם ששלט מתפסח ועד עזה שהן קרובות זו לזו, כך היה שליט על כל העולם כולו. א"ר לוי ארבעה הן ששלטו מסוף העולם ועד סופו, שנים

מישראל ושנים גוים, שלמה ואחאב, שכתיב באחאב אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך וגו' (מ"א יח י), ונבוכדנצר ואחשורוש, ויש אומרים כורש, שנאמר כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים (עזרא א ב), אלא כורש הוא העיד על עצמו, והכתוב לא העיד עליו, אלא אחשורוש נתקצרה מלכותו, ולא היה שליט אלא על שבע ועשרים ומאה מדינה, אמר ר' יהודה בן פזי משום אביו שאמר משום ר' שמואל בר נחמן מה ראה לשלוט על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא אמר הקב"ה הוא יטול את אסתר שהיא מבנות בנותיה של שרה שחייתה שבע ועשרים ומאה שנה, ותמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה.

[אסתר א, ב] **בימים ההם כשבת המלך אחשורוש**. זש"ה והוא מהשניא עידניא וזימניא (דניאל ב כא), מתחילתו של בריאת העולם הבכורות היו מקריבין, והן היו נוטלין את הגדולה, וכן את מוצא כשהרג קין את הבל, לא נבנה העולם מהם, וניתנה הגדולה לשת, שנאמר כי שת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד כה), ונתן שת לאנוש, ואנוש לקינן עד נח, ונח נתן את הגדולה לשם, ושם היה לו שני בנים, ולא נתן את הגדולה לא ראשון ולא לשני, שכן הוא אומר בני שם עילם ואשור (בראשית י כב), ונתן את הגדולה לארפכשד, שהיה עומד אברהם ממנו, ונתן אברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב נתן את המלכות ליהודה, ויהודה נתן לבנו לפרץ, עד שהגיע לצדקיהו, כיון שגלה צדקיהו נטל נבוכדנצר המלכות ממנו, אמר הקב"ה כל ימים שהיה המלכות ביד בניי, הייתי מגלגל עמהם, זה עומד רשע, וזה עומד צדיק, זה לווה וזה פורע, עכשיו שניטלה מלכות מבניי, תחזור לבית אביה, עילם היה בכורו של שם, ובשביל ישראל נטלה מלכות מארפכשד שהן מבני בניו, ותחזור מלכות לעילם שהיתה שלו, שנאמר כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, ואין שושן אלא עילם, שנאמר ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה (דניאל ח ב). ד"א בימים ההם. כשעלה נבוכדנצר והחריב את בית המקדש, והגלה את צדקיהו ואת ישראל לבבל, העלה הכסא שעשה שלמה המלך בחכמתו, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' (מ"א י יח), מכובש באבנים טובות ומרגליות, ושש מעלות היו לכסא, וכל מעלה ומעלה (וכו' כדלעיל) [מכובשת באבנים טובות ומרגליות (הם) [מהם] לבנות ירקרקות ואדמדמות, ויש בהם בזכוכית טובה קריסטאלי, ואילני תמרים היו מקיפין לכסא, מכוסין בבגדי שש לבן, ועל ראשיהם טווסין של שן מכוונים כנגד גפי נשרים, ושני אריות של זהב היו עומדים על מעלה ראשונה, ושני עמודים של שיש היו עומדים על ראש האריות, ושני גפנים של זהב עומדות משני צדי הכסא, ומצילות על ראשי העמודים, ושני אריות של זהב חלולים היו עומדות כנגד הראשון,

והיו מלאים כל מיני בשמים, שהיו זולפים בשמים, כשהיה המלך שלמה עולה, ושני קתדראות של זהב היו משני צדדי הכסא, אחד לכהן גדול ואחד לסגן, (נ"א אחד לגד החוזה ואחד לנתן הנביא), ושבעים קתדראות מקיפין לכסא של שבעים זקנים סנהדרי ישראל, וכשהיה המלך שלמה עולה לכסא, היה נותן רגלו על מעלה חוזר גלגל של מנגנון, ארי פושט ידו על ימין, הנשר פושט ידו על שמאל, והמלך נשען עליהם ועולה, כך היה עושה על כל מעלה ומעלה, וכשהיה עולה לראש הכסא, הנשרים פורשים גפיהם, ועולים במנגנין, והיו מכסין למעלה על ראשו של מלך, ויונה של זהב יורדת מן העמוד במנגנין, ופותחת הארון ולוקחת ס"ת, ונותנת לתוך ידו של מלך, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וכשהיה הכהן גדול והזקנים שואלים בשלום המלך, יושבים מימינו ומשמאלו, ודנין עמו הדין, וכשמעלים את העד לפני שלמה, היו מנגנות פוקעים, גלגלות חוזרים, אריות נוהמין, נשרים פורחין, טווסין רצין, ולמה לחטוף לבם של עדים, בשביל שיעידו אמת, וכשהגלוהו נבוכדנצר רצה לישב עליו ולדון את צדקיהו ברבלתה, באותה שעה אמרו ישראל נתקיים עלינו מה שנאמר ואויבינו פלילים, ולא היה יודע מנגנון, פרש רגלו פקע תנין של כסף, שהיה חוזר בתוך המנגנון, והכה אותו על יריכו של שמאל, והיה מצטער ממנה עד יום מותו, [וי"א פרעה נכה שבה אותו מירושלים והביאו למצרים ובקש לעלות ולישב עליו והכה אותו הארי על ירכו, והיה צולע, לפיכך נקרא פרעה נכה]. וכשהחריב נבוכדנצר הרשע את ירושלים ובא לכבוש את מצרים, מצא הכסא שם, ונטלו והוליכו לבבל לישב שם, והכישו הארי ונפל ממנו, וכה"א איך נפלת משמים, וכי משמים נפל, אלא שבקש לישב על הכסא של מי שנתנה לו חכמה מן השמים. וכשמלך דריוש, והחריב את בבל, נטל את הכסא והביאו למדי, ולא ישב אדם עליו, וכשמלך אחשורוש שלח והביא חכמים ממצרים לעשות כדמות הכסא, ולא יכלו לעשות, ועשו לשמו כסא אחר, לכך נאמר כשבת המלך אחשורוש על כסא וגו'].

[אסתר א, ג] **בשנת שלש למלכו עשה משתה**. יש אומרים שעמדו עליו איפרכיות, וכבשן ועשה משתה, ויש אומרים יום גינוסיא היה, ושלח אגרות לכל המדינות ולכל עיר ועיר, ורצים לכל שרי המדינות, לבוא ולעשות לפניו שמחה, באו לפניו קכ"ז גדולים בני מלכים מן קכ"ז ארצות, שהיה שליט בהן, וכולם עטופים איסטלאות של לבן, ובאו והיו מסובין על מטות של כסף ושל זהב, ויש מטות של כסף ושל זהב, אלא כפתון שהיו תחתיהן של כסף, ושל ראשיהון של זהב היו, לפניהם רצוף אבנים טובות ומרגליות, ושיריים לבנים למעלה מהם, מקושרים בחבלים של בוץ, ונמשכין בלולאות של תכלת ושל ארגמן.

[אסתר א, ג] **הפרתמים ושרי המדינות לפניו**. ומישראל היה שם, ובשביל שראו בגדים של בית המקדש היו בוכין ומספדין שם.

[אסתר א, ד] **בהראותו את עושר כבוד מלכותו**. עשרו לא נאמר, אלא את עושר, אמר הקב"ה יש עושר של בשר ודם, אלא שלי הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות (חגי ב ח). ד"א בהראותו את עושר כבוד מלכותו. ששה תיסבריות היה מראה להם בכל יום ק"פ יום, שכן הוא אומר את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמנים ומאת יום. ד"א בהראותו, כשראו ישראל כלי בית המקדש לא רצו להסב לפניו, אמרו לו אין היהודים רוצים להסב, שהם רואים כלי בית המקדש, ועשו להם מסובה לעצמן, ובשביל שהיו ישראל מצירין, לפיכך קראן הכתוב ימים רבים [ימים של צער].

[אסתר א, ה] **ובמלאת הימים האלה**. כשהשלימו הימים שעשה משתות לכל המדינות, אמר אעשה משתה לבני מקומי, הביאן לחצר גינת ביתן, והיתה נטועה אילנות של מאכל ושל בשמים, ועושין כיפין, ומקיף עד חצי האילנות, ורצופין אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהם.

[אסתר א, ו] **חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן**. מן החבלין שהיו מושכין הלולאות את יודע מה היו המצעות, שהיו החבלים של בוץ וארגמן, והיו טבעות של כסף מקושרין מאינך, וארגמן היה פרוס תחת רגלי השמשים, והיו מרקדין על רצפת אבנים טובות ומרגליות לפני המסובין.

[אסתר א, ז] **והשקות בכלי זהב**. לא היה משקה אותם אלא בכוסות של זהב, ומי שהיה שותה בכוס, לא שנה ושתה בו, אלא מיד כששתה מכניסין אותו לקיום, ומביאין אחרים, והיו שם כוסות ודוסקות משונים אלו מאלו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים. ד"א וכלים מכלים שונים. כשהביאו כלי בית המקדש ראו אותן כלים שהיו משתמשין בהם ונשתנו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים.

[אסתר א, ז] **ויין מלכות רב כיד המלך**. היין היה גדול משותיו, אם היה אדם גדול, אומרים לו בן כמה שנים אתה, א"ל בן ארבעים שנה אני, היו נותנין לו יין בן חמשים שנה, לכך נאמר ויין מלכות רב כיד המלך.

[אסתר א, ח] **והשתיה כדת אין אונס**. א"ר לוי כך היה טכסיס של [אנשי] פרס שהיה להם כוס גדול מחזיק שלשים שמיניות, והוא נקרא פתקא, (וכו' כדלעיל) [והם משקים בו לכל אחד ואחד, אפילו הוא מת אפילו הוא משתגע הוא שותה, ומי שהוא שר המשקים היו גדולי פרס מעשרין אותו, שהגדולים של מסובין רומזים לו ונותנין לו כמה דינרין

של זהב שלא להשקותו בו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס בסעודתו, אמר מי שהוא רוצה לשתות ישתה לכך נאמר והשתיה כדת אין אונס].

[אסתר א, ט] **גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות.** א"ר יצחק שהיתה מוסכת להדין שחור. בית המלכות. למה עשתה בבית המלכות, כאן אתה מוצא שהנשים מבקשות לידע הכל, הכניסה אותן למקום שהמלך ישן, והיתה אומרת להן כאן מסיבה של מלך, כאן הוא אוכל, כאן הוא שותה, כאן הוא ישן. ד"א בית המלכות. כיון שראו הנשים שהיו משתמשין בכלי בית המקדש לא רצו לאכול עמהם.

[אסתר א, י] **ביום השביעי כטוב לב המלך ביין.** כיון שנשתכרו לא עשו כמות ישראל, ישראל כשהם אוכלים ושותים, מי שיודע לומר הלכה או פסוק או משנה או אגדה אומר, אבל אומות העולם אינן כן, כשאוכלים ושותים יין, כיון שנכנס בהן היין, התחילו להזכיר עריות, אלו אומרים הפרסיות נאות, ואלו אומרים המדיות נאות, אחשורוש שהיה טיפש אמר להם אין נאה כושתי המלכה, (א"ל אל) [ולא] תאמרו שהיא נאה מפני שהיא לובשת בגדי מלכות ומקושטת, אינו כן אלא היא מבפנים כבחוץ, א"ל אם כן תבא ערומה לפנינו, שכן הוא אומר להביא את ושתי המלכה, ולא יהיה עליה כלום אלא כתר מלכות, מי נתן לו עצה זו, אלו שהיו מסובין אצלו, שנאמר אמר למהומן בזתא חרבונא והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש וגו', כיון שבאו הסריסים אצלה אמרו לה כך אמר המלך, אמרה להם אמרו לו שוטה טיפש אם ביינך יצא לבך, אני ושתי המלכה בתו של בלטשאצר בנו של נבוכדנצר, שהיה מתקלס במלכים ורוזנים נעשו מומסים לפניו, שכן הוא אומר והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו (חבקוק א י), ולא היה בקורסור לרוץ לפני מרכבתו של אבי, ואילו היה אבי קיים, לא היה נותן אותך לי, ואתה מבקש להכניסני ערומה, ובשביל כבודך אני אעשה, שלא תיעשה שקרן בפני הגדולים, שאם אני נכנסת ואיני נאה, הן אומרים זו ראויה למלך, כמה שקרן הוא המלך, ואם נמצאתי נאה, הן יאמרו הטיפש הזה משתמש בנאה הזו, והן הורגין אותך, כדי ליטול אותי.

[אסתר א, יב] **ותמאן המלכה ושתי.** למה עשה לה הקב"ה כך, בשביל שלא הניחה לאחשורוש ליתן רשות לבנות בית המקדש, אמרה לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, ולא הניחה לו. ד"א למה עשה לה הקב"ה כך, היא בת בלטשאצר, והיאך נטלה אחשורוש לאשה, אמר רב אותו הלילה שנהרג בלטשאצר, והמליכו לדריוש כשנפלה המנורה והוציאה מוחו של בלטשאצר, והיו מסובין שם כורש ודריוש, אמר לו דריוש לכורש עמוד וטול מלכות שאתה ראוי למלכות, שהיה דניאל אומר לך שאתה נוטל את המלכות, שהיה כורש באאפיקון של נבוכדנצר, והיה דניאל שואל בשלומו בכל יום,

עד שאמר לו כורש לדניאל היצרת לי, ולמה אתה שואל בשלומי, שאם ישמע המלך ויהרגך, א"ל עתיד הקב"ה ליתן לך מלכות, שכבר נתנבא ישעיה עליך שתמלוך ותתן רשות לבנות בית המקדש, שכן הוא אומר כה אמר ה' למשיחו לכורש וגו' (ישעיה מה א), מפני זה אמר דריוש לכורש עמוד וטול מלכותך, א"ל כורש לא כך אמר דניאל [פרס] פריסת מלכותך ויהבת למדי ופרס (דניאל ה כח), מאחר שנוטל מדי את המלכות אחר כך מולך פרס, והיה דריוש מדי, וכורש פרסי, שכן הוא אומר ודריוש מדאה (קיבל) [קבל] מלכותא (דניאל ו א), ויש אומרים אביו היה מדי ואמו היתה פרסית, וכשהמליכו את דריוש אותו הלילה היה מיסב במקום שהיה בלטשאצר מיסב, ונפל עירבוביא בביתו של בלטשאצר, שהיו אלו הורגין, ואלו היו בוזזין, ושתי הייתה בתו, והיתה נערה, והיתה ראתה הבית מעורבבת, ורצתה לבין המסובין, שהיתה סבורה שאביה קיים, ובאתה לחיקו של דריוש, סבורה שהוא אביה, וחמל עליה, והשיאה לאחשורוש בנו, והקב"ה אמר והכרתי לבבל שם ושאר נין ונכד (ישעיה יד כב), לפיכך נעשה לה כך, כדי לקיים דיבורו של הקב"ה, וכשאמר לה ליכנס, אמרה איני נכנסת, ותמאן המלכה ושתי, התחיל המלך אומר מה אתון אמרין שיעשה לה.

[אסתר א, יד] **והקרוב אליו כרשנא**. מן אפריקי, שתר מן אנדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן תרסוס, מרס מרסנא ממוכן מירושלים.

[אסתר א, יד] **שבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך**. הן היו רואי פני המלך, אמר להם מה אתם אומרים שאעשה במלכה ושתי, כדת מה לעשות במלכה ושתי, מכולם לא השיב אלא ממוכן, והוא היה אחרון שבהן, והשיב תחילה, שכן הוא אומר ויאמר ממוכן, [זה דניאל], ולמה נקרא שמו ממוכן, אלא כשגלה שבט יהודה לבבל, גלו חנניה מישאל ועזריה עמהן, ונעשו אותן הניסים על ידיהם, ועל ידי דניאל נעשה שתיהרג ושתי המלכה, לכך נקרא שמו ממוכן, אמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, אמר ר' יצחק אמר לו אין אדם יכול לדבר בתוך ביתו דבר, בכל העולם אם אדם יאמר לאשתו עשי את הדבר הזה, היא אומרת לו, ושתי המלכה לא שמעה למלך אחשורוש, ואני אשמע לך, והן מבזות בעליהן, שנאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן, ונתן לו עצה והרגה, ושלח וכתב לכל הארצות ולכל המדינות ולכל האיפרכיות להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו.

פרשה ב

[אסתר ב, א] **אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש**. כשהפיג את יינו ביקש את ושתי, אמרו לו הרגת אותה, אמר להם ומי נתן לי את העצה להרוג אותה, אמרו לו

שבעת שרי פרס ומדי, יש אומרים טורדן, שכן אתה מוצא שאין מזכיר אותן עוד, אלא ויאמרו נערי המלך משרתיו וגו', ויש אמרו שנתנו עצה לבטל בנין הבית, לפיכך נגזר עליהם הריגה ונהרגו. והיו מפתין אותו ולא היה מתפתה, עד שאמרו לו יבקשו למלך נערות בתולות, באותה שעה קיבל עליו.

[אסתר ב, ג] **ויפקד המלך פקידים ויקבצו את כל נערה בתולה**. כמה טרחות נתן זה בעולם, וכמה אינגריות של נשים מכל מקום באו לדרשו, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להוליך את בנותיהן לשם שישאו למלך, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להטמין את בנותיהן, והיתה אסתר מתוקנת מלפני הקב"ה, שכן הוא אומר והנערה אשר תיטב בעיני המלך, בעיני אחשורוש אין כתיב כאן, אלא בעיני המלך, זה מלכו של עולם, וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן.

[אסתר ב, ה] **איש יהודי היה בשושן הבירה**. זש"ה אח לצרה יולד (משלי יז יז), כשבאו ישראל לאותה הצרה החזקה, ביקש מרדכי עליהם רחמים, ועל ידו נעשו נסים.

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**. וכי לא היה שם יהודי אחר אלא הוא, והלא היו שם יהודים הרבה, אלא שהוא היה ירא חטא, לפיכך כתבו בו יהודי. א"ר יצחק למה נקרא שמו יהודי, שכולם אכלו מסעודתו של אחשורוש, והוא לא אכל. ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. בן יאיר, שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, ששמע הקב"ה את תפלתו, בן קיש, שהקיש ופתח לו הקב"ה. איש ימיני, משהוא קורא אותו איש יהודי, חוזר וקורא אותו איש ימיני, אם משבט יהודה הוא, היאך היה משבטו של בנימין, אלא משבטו של בנימין היה, וכשיצא שמעי וקילל את דוד, שכן אמר שמעי, וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (ש"ב טז ז), א"ל אבישי בן צרויה למה יקלל הכלב [המת] הזה את אדוני [המלך], אעברה נא ואסירה את ראשו (שם שם ט), צפה דוד שעתיד מרדכי לצאת ממנו, שכן אמר דוד היום יומת איש בישראל (שם יט כג), זה איש יהודי. אמר ר' לוי מה הוא איש יהודי איש ימיני, אילולי דוד שהיה משבטו של יהודה, לא היה איש ימיני.

ד"א [אסתר ב, ה] **ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי**. וכי בן בנו של שמעי היה, והלא כמה דורות היה בין שמעי למרדכי, ובין קיש למרדכי, שכן הוא אומר בן יאיר בן שמעי, בן בענא, בן מוצא, בן אלה, בן מפיבושת, בן יהונתן, בן שאול, בן קיש, בן אביחיל, בן צרור, בן בכורת, בן אפיח, בן שחריה, בן עזריה, בן שוקק, בן מיכאל, בן אליאל, בן עמיהוד, בן שפטיא, בן פתיאל, בן פיתון, בן מלכי, בן ירובעל, בן חנניה, בן זבדי, בן אלפעל, בן שמריה, בן עובדיה, בן מרימות, בן חושם, בן שחריה, בן אבינון, בן עזריה, בן

גדא, בן בלע, בן בנימין, בן יעקב, וכשקילל שמעי את דוד נסתכל שמרדכי עומד ממנו, וצוה לשלמה בנו, ויאמר לו, כשיפסוק שמעי מלהוליד בנים תהרוג אותו, כדי שיבא נקי לעולם הבא, לכן נאמר בן יאיר בן שמעי.

[אסתר ב, ו] **אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה וגו'**. גלה עם גלות יכניה וחזר לירושלים, והגלה אותו שנית נבוכדנצר עם הגולה האחרונה, לפיכך כתוב שני פעמים אשר הגלה.

[אסתר ב, ז] **ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו**. מנין הדס"ה ע"ד שהיתה בת ע"ד, לכך נאמר ויהי אומן את הדסה. ד"א למה נקרא שמה הדסה כשם שהדס ריחו טוב, כך היו מעשיה טובים. ד"א אנו מוצאים שנקראו הצדיקים הדסים, ואלו הן חנניה מישאל ועזריה שהיו מבבל, שכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (זכריה א ח), וכתיב האומר לצולה חרבי (ישעיה מד כז), לכך נקראת אסתר הדסה. ד"א כשם שהדס אינו יבש, לא בקיץ ולא בחורף, כן הצדיקים אינן מתייבשין לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

[אסתר א, כ] **היא אסתר**. היא בנערותה והיא בזקנותה, היא אסתר כשנכנסה למלכות, והיא עד שלא נכנסת למלכות, וכשמת אביה ואמה היה מרדכי מגדלה. וכיון שנתפרסו דיוגמוטאות של מלך במדינה, היו נכללות הרבה, ומתקבצות בכל מקום, שנאמר ויהי בהשמע דבר המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות וגו', היו בנות הגוים לובשות ומתקשטות, ונראות לשלוחי המלך, בשביל שהיו מבקשות לינשא למלך, והיתה אסתר מטמנת עצמה, ולא נראית לכל אדם ארבע שנים, משנת שלש למלכו עד שנת שבע למלכותו, והיו הסריסים מביאין כל הבתולות לפני המלך, והיה המלך טורפן, שלא היו מוצאות חסד לפניו, עד שמצא את אסתר בשושן טמונה מפני הסריסים, והקב"ה אמר לה את מטמנת עצמך, אין נכנסת למלכות אלא את, ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש, וכן היה תכסיס של נשים, שכל אחת היתה עושה י"ב חדש בבית המלך, כשהיו באות אצל המלך, שהיו מתעדנות ומתפנקות ששה חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים. א"ר יצחק כך היו עושות, נותנות להם סריסים מבית המלך, והיה נמסר לכל אחת ואחת ו' נערות, כמו שהיתה רוצה היא, והיו נכנסות עמה, אם היתה שחורה, אמרה שיבאו עמה שחורות, ואם היתה קצרה אמרה שיבאו עמה קצרות, שכן הוא אומר ובזה הנערה באה וגו'.

[אסתר ב, יד] **בערב היא באה ובבוקר היא שבה**. אמר ר' לוי אפילו שהיה גוי היה בו דרך צניעות, שלא היה מכניסן ביום אלא בלילה, שכן הוא אומר בערב היא באה ובבוקר היא שבה.

[אסתר ב, יד] **אל בית הנשים שני**. א"ר יהודה בן פזי מהו שנית, אחר כל אותן הכבוד מתקשטות י"ב חודש ליכנס אל בית המלך לילה אחת, ובצפרא שינה עלה עידניה, לא תבא עוד אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם.

[אסתר ב, טו] **ובהגיע תור אסתר וגו' לא בקשה דבר**. לא היתה מבקשת דבר, והיה הגי אומר לה ולמה אין את מתקשטות ככל הנשים. ואומר שלא ידע בו המלך ויהרגהו.

[אסתר ב, ט] **ויבהל את תמרוקיה ואת מנותיה לתת לה**. והביא לה תכשיטין ומאכל משלחנו של מלך. ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, וישנה ואת נערותיה, ושינה לה מכל הנשים, ומתנות נתן לה כשם שנטל בנימין אבי אביה מן יוסף אחיו משאות יותר מכל אחיו, כך נשתנה לה, שנאמר וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים, ואעפ"כ לא טעמה כלום, אלא משלה, ולא משלחנו של מלך, כשם שלא טעם חנניה מישאל ועזריה מפת בג המלך נבוכדנצר.

[אסתר ב, י] **לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה**. ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד, שהיה בורח מן השררה ומן הגדולה, אמר מרדכי שאם תאמר זהו שגידל אותי, ויתן לי שררה, א"ל הקב"ה אתה בורח מן השררה, חייך שאני מגדלך, שהיה המלך אומר לה מי את, ואצל מי גידלת, ואעשה אותם שרים, ושלטונים ומלכים אעמיד מהם, ולא הגידה אסתר. ד"א חשב מרדכי בלבו מיום שגלו ישראל מירושלים אינם מכובדים על העמים, שלא אעשה דבר ויעמדו על עמו של הקב"ה, וידעו שאסתר קרובתי היא, וילכו ויאמרו למלך אשתך יהודית היא, ויכרתו את בית אביה ואת עמה, לכך צוה עליה אשר לא תגיד, אעפ"כ לא זז המלך ומביט עליה כל היום, שהיו אומרים יהרגו אותה כאשר הרגו את ושתי, ד"א ובהגיע תר אסתר, [מהו תור, אלא תור וגוזל הראה לאברהם אבינו בין הבתרים, היא אסתר], שביתר אותה בתוך, אלא שהפיל עליה גורלות המן הרשע, שכה"א ובהגיע תר אסתר.

[אסתר ב, טו] **ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה**. א"ר לוי מהו חן, שהטתה חן וחסד לפניו יותר מיוסף, ביוסף כתיב ויט אליו חסד (בראשית לט כא), טיפה של חסד היה עליו, וזאת היתה טעונה חן וחסד, שנאמר ותשא חן וחסד. ועוד כל הנשים שהיו בחצר היו מקשטות אותה, שכל מי שהיה רואה אותה היה אומר זו נישאת למלך, כדי שתהא מכבדת אותנו.

[אסתר ב, טז] **ותלקח אסתר וגו'**. כולהון לא נכתב עליהון אלא אימתי היו נכנסות, ולא אימתי היו יוצאות, ואסתר נכתב עליה זמן חדש ושנים כמה למלך, לכך נאמר ותלקח אסתר וגו', מיכן אתה למד שארבע שנים היו מכניסין לו בתולות.

[אסתר ב, יז] **ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים**. א"ר חלבו מהו מכל הנשים, אף נשי אנשים היו מביאים, לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות.

[אסתר ב, יז] **וימליכה תחת ושתי**. א"ר לוי איקונין של ושתי לא היו נאות כמותן בכל העולם, כיון שנכנסה אסתר היתה נאה מאיקונין של ושתי, והעמיד אותה והעביר איקונין של ושתי, לכך נאמר תחת ושתי. התחיל היתה מגדת לו יתומה הייתי ואחרים גידלו אותי, מה עשה אמר הריני מכניס בתולות כבראשונה, והייתה מתייראה שהנשים קנאות אותה קנאותיהן, והיא מגדת לי, כיון שראה שהבתולות מתקבצות, לא זז משער, אלא שואל ואומר אוי לי שמא יהרוג את אסתר כשם שהרג את ושתי, ואעפ"כ אין אסתר מגדת את מולדה ואת עמה, והיה מרדכי מצוה עליה אל תכנסי למלכות ואל תגידי שאני בן אחי אביך, לכך נאמר כאשר היתה באמנה אתו.

[אסתר א, ב] **בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש**. א"ר לוי למה קצף בגתן ותרש אלא כשנכנסה אסתר למלכות אמרה לאחשורוש, למה אין אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים, שהיו מושיבין אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך, נבוכדנצר הושיב דניאל על פתחו, שאם יגיע לו דבר היה אומר לו, שנאמר ודניאל בתרע מלכא (דניאל ב מט), אמר לה מכיר את יהודי בשער, אמרה לו יש כאן אדם צדיק וכשר, ושמו מרדכי יהודי. בגתן ותרש היו יושבין בשער, כיון שהעבירן המלך והושיב את מרדכי שם קצפו, שנאמר קצף בגתן ותרש, מה עשו, אמרו הואיל והעבירנו המלך ממקומינו, נלך ונהרוג את המלך בצנעה, ויהי הכל אומרין כשהיו בגתן ותרש משמרין את המלך היו משמרין אותו יפה, עכשיו שהושיב שם יהודי נהרג, והיו עומדין ומשיחין, ולא היו יודעים שמרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, ושמע אותם שהיו אומרים נטמין נחש בקיתון המלך, ויעמוד וישתה וימות, ושמע מרדכי הדבר, שנאמר ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה, ויש אומרים ברוח הקודש נאמר לו, ויש אומרים שנכנס בלילה ולא ידעו בו השוערים ולא הכל[ב]ים ולא הזיקו אדם, שנאמר אני לפניך אלך והדורים אישר ודלתות נחושה אשבר וגו' (ישעיה מה ב), לפיכך ויגד לאסתר המלכה, ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך, ולא כתיב לא תכרות להם ולאלהיהם ברית (שמות כג לב), אלא אמר מרדכי מוטב שיחיה זה, ויתן לי רשות לבנות בית המקדש. ד"א למה אמר לה שתאמר למלך, אמר מרדכי מוטב זה

שהוא מכירני, שאם יבא דבר על ישראל אומר לו והוא עושה. ד"א למה אמר שתגיד לו, שלא יהו אומרים כל אותן הימים ששומרים אותו גוים היה שמור, ועכשיו ששמרו מרדכי נהרג, לכך נאמר ויגד לאסתר המלכה. ולמה אמרה אסתר למלך בשם מרדכי, אלא אמרה יודע אני שמרדכי צדיק, ומה שהוא מבקש מהקב"ה הוא עושה, לכך נאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. ואמרו חכמים כל שאינו אומר דבר בשם אומרו הורג נפשות, ובשביל שאמרה למלך בשם מרדכי נמלט.

[אסתר ב, כג] **ויבקש הדבר וימצא**. יש אומרים שמעו בגתן ותרש שנאמר למלך, והעבירו הנחש מתוך הקיתון, וברא הקב"ה נחש אחר לתוך הקיתון, בשביל מרדכי, לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא, שנאמר או מצא אבידה (ויקרא ה כב), ויש אומרים ביקשו לחנקו ומצא אותן, לכך נאמר וימצא.

פרשה ג

[אסתר ג, א] **אחר הדברים האלה גדל המלך וגו'**. זש"ה בפרוח רשעים כמו עשב [ויציצו כל פועלי און להשמדם] (תהלים צב ח) לא נתגדל המן הרשע אלא לרעתו. ד"א גדל, למה גידלו, א"ר לוי לגולייר שקילל בנו של מלך, [אמר המלך אם אהרוג אותו הכל יאמרו גולייר הרג, עשה אותו ארטיגוס, ואח"כ עשה אותו הגמון, ואח"כ אמר טולו את ראשו], כך אמר הקב"ה, אילו נהרג המן כשירד לבטל בנין בית המקדש, מי יודע שהיה פגן, לכך נתגדל שידעו הכל, לכך נאמר בפרוח רשעים כמו עשב. ד"א גדל, אמר ישעיה אוי לרשע רע (כגמול) [כי גמול] ידיו יעשה לו (ישעיה ג יא), אחר הדברים האלה הרגו, לכך נאמר גדל. וישם את כסאו, עשה לו בימה למעלה מבימתו ושמו ראש מעל כל השרים אשר אתו. וכל עבדי המלך אשר בשער המלך, אלו הדיינין, שכן הוא אומר ועלתה יבמתו השערה (דברים כה ז).

[אסתר ג, ב] **ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה**. אמר לו הוי יודע שאתה מפילנו בחרב, מה ראית שאתה מבטל (קילוותו) [קלווסין] של מלך, א"ל שאני יהודי, א"ל והלא מצינו שאבותיך השתחוו לאבותינו, שנאמר וישתחוו ארצה שבע פעמים (בראשית לג ג), א"ל בנימין אבי במעי אמו היה ולא השתחווה, ואני בן בנו, שנאמר איש ימיני, וכשם שלא כרע אבי, כך לא אכרע לך, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחווה.

[אסתר ג, ד] **ויהי כאמרם אליו יום ויום**. למודים היו בניה של רחל להיות מדברים עמהם יום יום, ביוסף כתיב ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה (בראשית לט י), כשראה מרדכי את המן לא עמד כנגדו, עבר המן ולא זז מרדכי, ולא שאל בשלומו, בא

לו המן ועשה כאילו שואל בשלום מרדכי, ואמר לו שלום עליך מרדכי, אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה נז כא).

[אסתר ג, ה] **וימלא המן חימה**. ורוח הקודש צווחת (אין לי חימה) [חימה אין לי] (ישעיה כז ד).

[אסתר ג, ו] **ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו**. א"ל הקב"ה בוזה בן בוזה, כתיב ויבז עשו את הבכורה (בראשית כה לד), וכתיב הכא ויבז בעיניו.

[אסתר ג, ו] **ויבקש המן להשמיד את כל היהודים**. התחיל מפיל גורלות, שנאמר הפיל פור הוא הגורל. [הפיל פור הוא הגורל. א"ר חמא בר חנינא אתה הוא גורלן של בני, הפיל גורלות ולא עלתה בידו, והפיל מזלות ועלתה בידו מזל דגים, אמר תפושים הם בידי כהדין נונא, א"ל רשע הם אינם בידיך אתה בידיהם, מה הדג הזה פעם הוא בולע פעם נבלע, כך אתה נבלע בידיהם, ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, הפיל פור ביום ראשון ולא עלה בידו, דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג כה), ביום שני המשכילים יזהירו [כזהר הרקיע] (דניאל יב ג), בשלישי נברא גן עדן, ברביעי שמש בגבעון דום (יהושע י יב), בחמישי נברא זיז שדי (תהלים פ יד), בששי בהמות בהררי אלף (תהלים נ י), בשבת ישראל שומרי שבת. ונסה לחדשים, בניסן טלה לפסח, באייר ירד המן, בסיון נתנה תורה, בתמוז לא תקום פעמים צרה (נחום א ט), וכן אב, באלול מעשר בהמה, תשרי חגים. מרחשון נבנה הבית בירח בול, כסלו חנוכה, ונגמר מלאכת המשכן, טבת מזלו גדי, ונזכר ואת עורות גדי העזים (בראשית כז טז), שבט מזל דלי, זכות משה וגם דלה דלה לנו (שמות ב יט), אדר דגים לבלעם כדגים].

[אסתר ג, ח] **ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד**. מהו ישנו עתיקים. וכה"א ואכלתם ישן נושן (ויקרא כו י). ד"א ישנו יש להם להחריב בבל מדי ויון. ודתיהם שונות מכל עם, א"ל מרי בוא וראה מה הם משונין, ומעוותין מכל האומות, אחת לשבעה ימים עושין ארניא, וקורין אותו שבת, ופותחין בתי כנסיות, וקורין דברים שאפשר להשמע, והן אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואח"כ הן עומדין ומתפללין, והן אומרים בתפלה ומכניע זדים, והם אמרו שאנו הם הזדים, ואח"כ אומרים אוהב צדקה ומשפט, ומקוים הם שיעשה הקב"ה בנו דין, ואחר כך הן נוטלין ספר תורה ומקללין אותנו בעלילה, ואומרים ויכחשו אויביך לך.

[אסתר ג, ח] **ישנו עם אחד**. ישן לו אותו שכתוב בו ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו ד), [אמר ר' ברכיה בשם ר' אלעזר א"ל הקב"ה רשע אני אין לפני שינה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן

שומר ישראל (תהלים קכא ד), ואתה אמרת שיש לפני שינה, חייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומפסגו מן העולם, שנאמר ויקץ כישן ה' (תהלים עח סה). ד"א ישנו עם אחד, ישנים הם מן המצות, אמר לו אחשורוש ישנים הם ואתה מבקש לעוררם עליך, א"ל לית אנא יכיל להון אנא ערק א"ל להיכן את ערק אי את נתון בחדרי חדרים, יש להם כמה נביאים, שהם באים על מטמוניות שלך, כמו שעשו לבבל, שנאמר באו לה מקץ פתחו מאבוסיה (ירמיה נ כו), א"ל מפוזר ומפוזרים הם, י' הכי וי' הכא, אמר ליה כ"ש שהם מתכנשים ובאים עליך, א"ל מפורד מה פרדה זו אינה קולטת זרע, כך אין אחד מהם קולט וזוכה לאומות העולם, שכן כתב להם משה רבם בתורה לא תתחתן בהם (דברים ז ג), ויש להם חג ששמו פסח, ושמחים בו על מיתת פרעה שעשה להם כמה טובות, ומבערין חמץ מביתם, ואומרים כך יבער הקב"ה כל אויביהם].

[אסתר א, יט] **אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף**. אם רצונך מן הגרוטאות שבביתי אני מביא, ושוקל על ידי האומנים, והם טבעו המטבע על שמך, להביא אל גנזי המלך, אמר לו אחשורוש הואיל ואתה מבקש לקחתם ממני, אם אותם היהודים שהם משכימים ואומרים ה' אלהינו ה' אחד, איני מוכרן לך, שהם פקדון בידי, ומתיירא אני שלא יעשה לי כשם שעשה לפרעה ולסיחון ולעוג ולשלשים ואחד מלכים ולסיסרא וליבין ולסנחריב, זכור אני מה שעשה לנבוכדנצר שהחריב את ביתו, שנתענה עם כל חיה ועם כל בהמה, וכן לבלשצר, ועליהם הכתוב אומר משגיא לגוים ויאבדם (איוב יב כג), אף אני קשה לי, אמר לו המן אמת הן כל הדברים שאמרת, שהיו בזמן שהקב"ה רצוי להם, אבל עכשיו שנחרב ביתו ומקדשו, הוא כעוס עליהם, א"ל אני סוכם לך חשבון ס' ריבוא כשיצאו ממצרים, נתנו ס' ריבוא בקע לגלגולת, והרי עולה (פירוש שלך) מבקע לגלגולת עשרת אלפים ככר כסף, ובשקל שהם שוקלין להקב"ה אני שוקל לך, לכך נאמר ועשרת אלפים ככר כסף, א"ל המלך אם אתה מבקש ליקח אותם, אני מוכר לך, אלא בשביל כבודך, בוא אני ואתה ונפיל גורלות, אם עלו הן בידך והכסף בידי, אני מוכרן לך, אבל אם יעלו הם בידי והכסף בידך, איני מוכר לך, שהם פקדון בידי, הפילו שניהם גורלות, ורוח הקדש צווחת על עמי ידו גורל (יואל ד ג), ועל עוונותיו של המן עלה העם בידו, וא"ל אני שוקל לך את הכסף, והיצר להמן צרה גדולה על הכסף, ראה המלך שהצר לו על הכסף, אמר לו הכסף נתון לך, איני מבקש לא משכרן ולא מהפסידן.

[אסתר ג, יא] **והעם לעשות בו כטוב בעיניך**. היה צריך לומר והעם לעשות בהן כטוב בעיניך, למה אמר כן, א"ל אחשורוש אין אתה נזקק להם אלא להקב"ה, שנאמר בכל צרתם לו צר (ישעיה סג ט), וכתיב עמו אנכי בצרה (תהלים צא טו).

[אסתר ג, יב] **ויקראו סופרי המלך**. אוי לו להמן שעוונותיו מסכסכין אותו, שבו ביום שישראל שוחטין את הפסח בירושלים, בו ביום גזר עליהם שיהרגו, וכן היה כתוב באגרת מודיעין אנו לכם על עם היהודים שהן בעלי דבבין של אומות, ושונאים לכל הלשונות, ומבררין לכל האומות, שתהיו עתידים ליום י"ג לחדש אדר להרוג ולכלות את כל היהודים, שבכל מדינות המלך אחשורוש, ונכסיהן לביזה קלווסין שנכתבו הסיעו אותה לכל האיגרות בשביל שיפרשו אותה בכל המדינות.

[אסתר ג, יד] **פתשגן הכתב להנתן דת וגו' הרצים יצאו דחופים**. והקב"ה צווח לישראל ואמר להם הרי נפרעו מכם עוונותיכם, שמתוך מאכל ומשתה נמכרו בניכם, לכך נאמר והמלך והמן ישבו לשתות [והעיר שושן נבוכה], והפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן, אשה הולכת לשטוח פירות ונפלה מן הגג ומתה, אדם הולך לשאוב מים מן הבור ונופל בו ומת, שנאמר והעיר שושן נבוכה.

פרשה ד

[אסתר ד, א] **ומרדכי ידע את כל אשר נעשה**. מהו ידע את כל אשר נעשה, אמר מרדכי יודע אני שנגזר עליהם כלייה מיום שהשתחוו לצלם של נבוכדנצר, שנאמר זובח לאלהים יחרם (שמות כב יט), לכך נאמר ידע.

[אסתר ד, א] **ויקרע מרדכי את בגדיו**. זה אחד שקרעו בגדיהם בחנם, יעקב שנאמר ויקרע יעקב שמלותיו (בראשית לז לד), א"ל הקב"ה על חנם קרעת בגדיך, למחר אתה אוכל ושותה עמו, שנאמר ויוסף ישית ידו על עיניך (בראשית מו ד), שבטים, ויקרעו שמלותם ויעמוס וגו' (בראשית מד יג), אמר הקב"ה אתם קרעתם בגדיכם, למחר אתם אוכלים ושותים עמו, ויקרע מרדכי את בגדיו, א"ל הקב"ה לחנם קרעת את בגדיך, למחר המן נצלב.

[אסתר ד, א] **ויזעק זעקה גדולה ומרה**. אותו שעה נתן אפר על ראשו, והלך לשער פלטרין של מלך וחזר בו, כי אין לבוא אל שער המלך וגו', וכי הדיוט היה מרדכי שהיה צווח, וכי אין הקב"ה שומע לחישות, אלא צווחות, חנה הרהרה בלבה ושמע הקב"ה את לחישתה, שכן הוא אומר וחנה היא מדברת על לבה וגו' (ש"א יג), ומה כתיב שם ואלהי ישראל יתן את שאלתך (שם שם יז), אלא היה מרדכי צווח ואמר יצחק אבי מה עשית לי, הצווחה

שצווח עשו לפניך, שמעת קולו וברכת אותו, והרי אנו מכורין להריגת חרב, לכך נאמר ויזעק זעקה גדולה ומרה.

[אסתר ג, יד] **וכל מדינה ומדינה וגו'**. כל העם היו ישינים על השק, שכן הוא אומר שק ואפר יוצע לרבים.

[אסתר ד, ד] **ותבאנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד**. יש אומרים מעוברת היתה והפילה, ואל תתמה לומר וכי תינוקת בת י"ב שנה היתה שמתחלחלת, הרי ישעיה גיבור שבעולם, ובשביל שראה בחזון נתחלחל, שנאמר על כן מלאו מתני חלחלה (ישעיה כא ג).

[אסתר ד, ד] **ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קיבל**. אמר איני זז מכאן עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, כשם שעשה לראשונים, ביעקב כתיב וישם שק במתניו (בראשית לז לד), ובאחאב לא תלה לו שלש שנים, וכן ביורם לא כלה שקו רעב משומרון, ואף אני איני זז משקי עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, לכך נאמר ולא קיבל.

[אסתר ד, ה] **ותקרא אסתר להתך** [וגו'] **לדעת מה זה ועל מה זה ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו**. ברוח הקודש היו משיבין זה את זה, שאמר לו שעמד אחד מזרע עמלק ולקח את ישראל, שאין קרהו אלא עמלק, שנאמר אשר קרך בדרך (דברים כה יח).

[אסתר ד, ז] **ואת פרשת הכסף**. להראות את אסתר שתבקש מן המלך ותתחנן לו על עמה, והוא אומר לא היית אומר לאסתר לא תגידי שהם עמך.

[אסתר ב, כב] **ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים**. כשראה המן להתך נכנס ויוצא בעטו והרגו, למה שאין אתה מוצא אותו שוב, אמר הקב"ה והואיל והרגו תהא משמשת ברוח הקודש.

[אסתר ב, כ] **ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר** [וגו'] **כי אם החרש תחרישי בעת הזאת ריוח והצלה יעמוד ליהודים וגו'**. אם שותקת את עכשיו, סופך שהקב"ה שותק לעתיד לבא, ואל תאמרי ואל תהי סוברת שהקב"ה מניחן, שמא את ובית אביך הייתם להם במצרים, ששחט נפשות בכוריהם, וטבע שונאיהם בים, וכשבא עליהם עמלק, ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ואף עכשיו ריוח והצלה יעמוד ליהודים.

[אסתר ב, כב] **ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי**. מהו להשיב דברי ניחומים. ד"א דברים טובים שנאמר ונפש אדוניו ישיב (משלי כה יג).

[אסתר ב, ט] **לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן**. מהו הנמצאים, אותם שאכלו הסעודה יצומו, וגם אני ונערותי אצום כן ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, ואע"פ שאני מתה עליהם הם עמי, וכדיי שאהרג עליהם בעולם הזה ויהיה לי חלק לעוה"ב.

[אסתר ד, טז] **וכאשר אבדתי אבדתי**. נענה מרדכי ואמר לאסתר הרי אמרת לגזור תענית. ואיני יכול לבטל מגילת תענית, שכתוב בהן, מן יום ראשון ניסן ועד יומין שמונה עשר קרב התמיד, דלא למספד בהון, ודלא להתענא בהון, ואת אמרת גזור תענית, שיצומו ג' ימים, בי"ד יום ששוחטין בו את הפסח, ובט"ו בו מועד, ובט"ז בו קרב עומר התנופה, שלחה ואמרה לו את זקינן של ישראל, אם אין ישראל בעולם מה המועדות יפים, אם אין ישראל למה תורה, מוטב לבטל מצוה אחת, אולי ירחמו עלינו מן השמים, אלא עמוד וגזור התענית.

פרשה ה

[אסתר ה, א] **ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות**. נערה מאפרה והפשיטה השק, והלבישה הקב"ה מעין מלכות של מעלה, שכן הוא אומר מלכותך מלכות כל עולמים (תהלים קמה יג). ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית וגו' ויהי כראות המלך את אסתר המלכה. כיון שראה המלך את אסתר, הפך את פניו שלא יראה אותה והיו מלאכי השרת [תולים את פניו שלא בטובתו], והוא צווח ווי, ויהי כראות המלך שהיה סנווירין על עיניו, כשראה אותה האירו עיניו, והושיט לה את השרביט אשר בידו, ולא היה לאסתר כח ליגע בראש השרביט, ויש אומרים מיכאל משכה והגיעה בראש השרביט, אמר לה המלך, מה שאני רואה גדולה היא שאלתך, ששמת נפשך עליך למות, אם היא עד חצי המלכות ותעש, אמרה לו אסתר אם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי יבא המלך והמן היום אל המשתה וגו'. מה ראתה אסתר לומר ומחר אעשה כדבר המלך, אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם ליפול במחר, וכן הוא אומר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה (שמות יז ט), וכן בשאול כעת מחר אשלח לך איש וגו' (ש"א ט טז), וזו כאן ומחר אעשה כדבר המלך, מחר הוא שאעשה כדבר המלך, ויש אומרים שלא היתה שומעת לו, ואותה שעה אמרה לו אני עושה למחר קולווסין של מלך, לכך נאמר ומחר אעשה כדבר המלך.

[אסתר ה, ה] **ויאמר המלך מהרו את המן**. אמר דוד ירבו עצבותם אחר מהרו (תהלים טז ד), מהרו את המן לעשות את דבר אסתר.

[אסתר ה, ה] **ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר, כיון שנכנס המן לסעודה, נתנה אסתר כתרין שלה אצל כתרין של המן, שאמרה אסתר אם איני כונסת קנאה בין המלך והמן, שהוא חביב עלי, ואם לאו היאך אני שולטת בו, והיה הכוס מזוג למלך, והמלך היה רואה ורע לו, והיה אומר לא היה מוטב שאוכל עסיקין של אסתר, ולשתות כוסה ולא המן, ואסתר היתה דורשת אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו'** (**משלי כה כא**).

[אסתר ה, ט] **ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב**. אמר המן שמא יזוז מרדכי מלפני, ולא זז, מיד וימלא המן על מרדכי חימה, אמר יכול אני לבעטו וימות, אלא הריני צולבו, ללמד בו אדם דיסקיא פלניא, ומה ראה לצולבו, אלא אמר הרי שעה שמכל דבר יכול הקב"ה להצילו, הציל אברהם מן האש, שנאמר (אני ה' אשר, הוצאתיך מאור כשדים) [אתה הוא ה' האלהים וגו' והוצאתו מאור כשדים] (נחמיה ט ז) ליצחק מן השחיטה, שכן הוא אומר אל תשלח ידך אל הנער (בראשית כב יב), ליעקב מן המלאך, שנאמר המלאך הגואל אותי מכל רע (שם מח טז), משה מחרב, שנאמר ויצלני מחרב פרעה (שמות יח ד), ישראל מן הים, שכן הוא אומר (בוקעים לפני משה) [בקע ים ויעבירם] (תהלים עח יג), וכן מכל דבר, ומן הצליבה אינו יכול.

[אסתר ה, י] **ויתאפק המן ויבא אל ביתו**. ביוסף כתיב ולא יכול יוסף להתאפק (בראשית מה א).

[אסתר ה, י] **ויבא את אהביו וגו'**. מיד הביאה את אוהביה, והוא היה בבית אהובתו, אמר המשל יצא בעלך ליקרע פוק לקוטו, שכל עובדי אלילים בני זימה ובני זנות כעגלות גומלות זו את זו, אבל בנות ישראל משולות כרחל, שנאמר כי אם כבשה אחת קטנה וגו' (ש"ב יב ג), ובנות עובדי אלילים משולות כעגלה, אחד אומר לחבירו מנמלת העגלה, שלי עמך היום, ושלך עמי למחר, וכן אמר שמשון לפלשתים, לולא חרשתם בעגלתי (שופטים יד יח), אף אשת המן היתה חוזרת אחר אוהביה, שכן הוא אומר ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו, ובת קול יוצאת וצווחה מה בידך הגדולה הזאת, למחר אותו האיש יהיה נצלב, שכן הוא אומר אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך וגו', וכן הוא אומר באותו האופה אף אני בחלומי (בראשית מ טז), ונצלב.

[אסתר ה, יג] **וכל זה איננו שוה לי וגו'**. איני ערב לי מה שאני אוכל ושותה, למודים הם הרשעים שאוכלים ואינן שביעין. וצדיקים אוכלים מעדנים ונפשם שביעות וכן הוא אומר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי יג כה), אמרה לו זרש אשתו מה מלכו של זה, אמר לה יהודי הוא, אמרה לו לך ולא לן, הרבה היו עסוקין שהן משולין כאבן נפלה עליה אדם נשבר, נפלה על האדם מוציאה מוחו, א"ל אף אילו מאבד אני את כל אשר לי מאבד אני אותו, אמר לאוהביו מה אתם אומרים, אמרו לו אוהביו אל תשמעו לזו, אלא יעשו עץ גבוה חמשים אמה, והקב"ה צווח לו לא יהא קילוסין לו, ומה אני עושה לאברהם, והוא עומד עליהם תחת העץ, (בראשית יח ח) ומה אני מפייס למשה, ויורהו ה' עץ (שמות טו כה), והוא אומר לי לצלוב למרדכי, ואני מביא לך עץ (להמן) [להגן] תחתיו, ולקח הכהן עץ ארז (במדבר יט ו), וכן הוא אומר ולקחתם לכם

ביום הראשון פרי עץ (ויקרא כג מ), עמד המן והסכים על דבריו של משה, א"ל הקב"ה אילו לקחתם האנשים ולא הנשים, או הנשים ולא האנשים, היתה אומרת מה איכפת לעולם, והרי קנה רחמים, אלא לקחת האנשים עם הנשים, הקטנים עם התינוקות, אין מלאכתך מצליח, זממו אל תפק הסוררים אל ירומו למו סלה (תהלים סו ז), הלא מלפניך היה יעקב מתייירא, ואמרת לו אל תירא [עבדי] יעקב (ישעיה מד ב), כשבאו למדי נמסרו להריגה, וקשרו מספד, והוא אומר אל תיראו שבשעה שנשבעתי ליעקב שאיני עושה כלייה מבניו, שנאמר גם בימים ההמה נאם ה' לא אעשה אתכם כלה (ירמיה ה יח), אני למוד להיות אומר לך ולא אעשה לך, ומוכר אותך וחוזר בי, שכן הוא אומר ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנו (במדבר כג יט), והיה המן חוזר ומבקש קורה של נ' אמה ולא מצא, אלא שלח לבנו פרשנדתא שהיה הגמון בקרדוניא, ונטל נסר אחד מתיבתו של נח, שהיה ארכו של נסר נ' אמה, שעשה הקב"ה אותו זכרון לעולם, שידעו דורות עולם שהביא מבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו (תהלים קיא ד), ואף כשהפך את סדום הניח זכרון, ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח (בראשית יט כו), ועד עכשיו הוא עומד נציב מלח, למה זכר עשה לנפלאותיו, שהיו הדורות מרננין שבחו של בורא עולם, ועמד דריוש וקילל להמן, ונגע בו קללתו, שכן הוא אומר (ואינש די ישנא) [די כל אנש די יהשנא] פתגמא דנא יתנסח אע מן ביתיה (עזרא ו יא), ועמד בלעם והסכים ואמר לו הקורה שהוא סותר מביתיה לעצמו הוא עומד, שכן הוא אומר ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כג יט), לכך נאמר ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו, ואחר כך אתה נכנס עם המלך לסעודה ואוכל ושותה וערב לך, וראה את שנאך צלוב כנגדך, ולבך שמח, וייטב הדבר בעיני המן ויעש העץ כן הוא עושה צלוב לו ולבניו, לקיים מה שנאמר חופר גומץ בו יפול (קהלת י ח), ומרדכי מכל צרה ומכל צוקה נחלץ, לקיים מה שנאמר צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו (משלי יא ח).

פרשה ו

[אסתר ו, א] **בלילה ההוא נדדה שנת המלך.** זש"ה בערב ילין בכי ולבקר רנה (תהלים ל ו), אין הקב"ה משהה את ישראל בצרה, אלא בשעה שהן קוראין אותו הוא עונה אותם, ובשביל שהיו ישראל מתייראין, מה עשה הקב"ה, נדד שנתו של אחשורוש, ובשביל כך עשה כל אותה הטובה למרדכי, והיו ישראל מצירין בערב, והשכימו בבקר מזמרין להקב"ה, לכך נאמר בערב ילין בכי ולבקר רנה.

ד"א בלילה ההוא נדדה שנת המלך, א"ר חלבו בד' מקומות נאמר בלילה ההוא, וארבעתן היו בלילי פסחים, שנים משל רחל, ושנים משל לאה, לקיים מה שנאמר וללבן שתי בנות

(בראשית כט טז), שתיהן שקולות זו כזו, מה שעמד מזו עמד מזו, מזו עמדו מלכים, ומזו עמדו מלכים, מזו עמדו נביאים, ומזו עמדו נביאים, ובשתי לילות של פסח נעשו נסים ע"י בניה של זו, שנאמר ויהי(ה) בחצי הלילה (שמות יב כט), זה היה ליל פסח, ונעשו נסים על ידי משה, שהיה מבני בניה של לאה, ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (מ"ב יט לה), ואותו לילה ליל פסח היה, שעלה סנחריב והיה רבשקה שם הלך והציץ על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנחריב לך וחזור לאחוריך, למה אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת, והיה מבזה על ירושלים, כשראה אותה אמר בשביל העיר הזאת הקטנה הייתי מייגע כל הצבא הזה, היה מבזה עליה, שנאמר ינופף ידו הר בת ציון (ישעיה י לב), ואמר לחיילותיו לינו הלילה, ובשחרית אנו נוטלין אותה אבן אבן והולכין, כנף משלי ממלאה כל ארץ ישראל, שנאמר והיה מוטות כנפיו מלא רוחב ארצך עמנו אל (ישעיה ח ח), ושלשה עשר מסעות הלך בו ביום לבא לירושלים, שכן הוא אומר בא אל עית עבר במגרון וגו' (ישעיה י כח), עוד היום בנוב לעמוד (שם שם לב), אמר לחיילותיו מחר נשכים ונוטלין אותה אבן אבן, א"ל הקב"ה אין מבקשים ישינים אלא עוררין, לכך נאמר עליהם לעת ערב והנה בלהה (שם יז יד), מה עשה הקב"ה, ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (שם לז לו), ואותו הלילה ליל הפסח היה, ונעשה הנס הזה ע"י חזקיה מבני בניה של לאה. ושנים ע"י בניה של רחל, שנאמר ויהי בלילה ההוא ויאמר ה' אל גדעון קום רד במחנה (שופטים ז ט), ליל הפסח היה, שכך כתוב והנה צליל לחם שעורים (שם שם יג), זהו העומר שהוא קרב בפסח, ואחת בימי מרדכי, שהוא מבני בניה של רחל, לכך נאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך. ד"א בלילה ההוא. הוא הלילה שנגלה הקב"ה לאברהם אבינו, שכן הוא אומר ויוצא אותו החוצה (בראשית טו ה). ד"א בלילה ההוא הוא הלילה שנעשה מלחמה על סיסרא שנאמר הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא (שופטים ה כ).

ד"א בלילה ההוא נדדה שנת אבות העולם ממערת המכפלה, שכן כתיב היללו ברוש כי נפל ארז (זכריה יא ב), ואין ברוש אלא אברהם, שהוא ראש לאבות, בו בלילה נדדה שנת משה ואהרן, שנאמר קול יללת הרועים כי שודדה אדרתם (שם שם ג), בו בלילה נדדה שנת כל ישראל, והיו בוכין ומספידין שנמכרו להמן לטבח, בו בלילה נדדה שנת מרדכי שהיה מתיירא מפני המן, שאמר למחר אני צולבו. ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם צעקו חוצה (ישעיה לג), לא נאמר שנתו של אחשורוש, אלא נדדה שנת המלך, שנת של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי יש שינה במרום, אלא

כשישראל חוטאים כביכול עושה עצמו כישן, שנאמר עורה למה תישן וגו' (תהלים מד כד) וכשישראל עושין רצונו של מקום, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קכא ד). [ר' חמא בר גריון אמר כל בעלי שינה לא טעמו שינה כל אותו הלילה, אסתר היתה עסוקה בסעודתו של המן, מרדכי עסוק בשקו ובתעניתו, המן היה עסוק בקורתו, אמרו ישראל רבש"ע כתבת בתורה איש כי ימות ובן אין לו (במדבר כז ח), ואני להשמיד להרוג ולאבד, אמר כל הדין ממונא למאן הוא תרעא ליפתח וליעול וליסב כל מאן דבעי, באותה שעה אמר הקב"ה למלאך שממונה על השינה בני בצרה והרשע הזה ישן על מטתו, לך ונדוד את שנתו].

ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת גבריאל, שהיה מטרף לבו של אחשורוש, מפני תפלתו של מרדכי, אמר כפוי טובה, לך ושלם טובה לבעליה למרדכי, התחיל אומר מי עשה לי טובה, שלא עשיתי לו טובה, שכן הוא אומר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים וגו', א"ר לוי בנו של המן היה נוטרו של מלך, והיה עומד וקורא לפניו, ופתח את הספר וקרא את הכתב לפניו, וימצא כתוב, התחיל גל את הספר, וקפץ לפניו אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש, וגל את הספר, אמר לו המלך עד מתי אתה גל את הספר, קרא מה שלפניך, אמר איני יכול לקרות, גל הספר ונמצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש, ויש אומרים לא נמצא כתוב אשר הגיד מרדכי, אלא הכתובים נקראין מעצמן, שכן הוא אומר ויהיו נקראים לפני המלך, והיו קוראים לא נאמר, אלא ויהיו נקראים, היה הכתב נקרא מעצמו, ויש אומרים אליהו בא וכתבן, מפני מה שכן כתיב וימצא כתוב, ואין אומר וימצא, אלא למה שאבד, וכיון שאבד, והיו מזכירין לפניו מרדכי, היתה שנתו באה, התחיל לומר מה כבוד נעשה לאיש הזה, שכן כתיב ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה, אמרו לו לא נעשה עמו דבר, אף ישראל כשהיו מזכירין לפניו היה ישן, כיון שהתחיל לישן לעיתותי בקר, המן דופק על פתחו, אמר המלך מי הוא זה לא יבא בשלום לפני, כשישן המלך היה רואה בחלומו המן עומד והסייף בידו, והיה מבקש להרוג את המלך, והיה המן נכנס שלא ברשות, נבעת המלך משנתו, אמר המלך מי בחצר, והלא כל היום הזה מי אמר מי בחצר, אלא שראה בחלומו שהיה המן מבקש להרגו, אמרו לו הנה המן עומד בחצר, אמר אינו חלום אלא אמת הוא, ויאמר המלך יבא, כיון שבא א"ל המלך מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ויאמר המן בלבו, למודים הם הרשעים לומר בלבן, וכן הוא אומר ויאמר עשו בלבו (בראשית כז מא), וכתיב האומרה (בלבה) [בלבבה] אני ואפסי עוד (ישעיה מז ח), וכתיב ויאמר המן בלבו, התחיל מתגאה למי יחפוץ המלך, מי גדול ממני, מי מכובד ממני, כל מה שאני שואל

לעצמי אני שואל, א"ל אדוני המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, ביום שמלך, וסוס אשר רכב עליו המלך ביום שמלך, וכתר מלכות שניתן בראשו ביום שמלך, כיון ששאל הכתר נשתנו פניו של מלך, אמר זו היא שראיתי בחלומי, שהוא היה מבקש להרגני, כיון שראה המן כן, לא הזכיר את הכתר, חזר ואמר ונתון הלבוש והסוס וגו', א"ל המלך לך ועשה כן למרדכי היהודי, אותה שעה נבהל המן, וגרם לו מיתה, עליו אמר שלמה עוונתיו (ילכדו) [ילכדנו] את הרשע ובחבלי (חטאתיו יתמוך) [חטאתו יתמך] (משלי ה כב), היה סבר שהיה שואל לעצמו ולנפשו, ולא שאל אלא למרדכי, על המן אמר דוד חטאת פימו דבר שפתימו וגו' (תהלים נט יג), ועל מרדכי כתיב ימלא ה' כל משאלותיך (שם כ ו), א"ל אדוני המלך הרבה מרדכי יש בגוים, א"ל היושב בשער המלך, א"ל הרבה מרדכי ישנו בעולם, א"ל מרדכי היהודי, א"ל בבקשה ממך אל תעשה אותי שחוק בכל המדינות, האיש הזה שאתה רוצה לכבדו שונאי הוא שירדתי עמו בפרוזביטים, ואינו ראוי לכבדו בכבוד הזה, והצליב התקנתי, ובאתי ונכנסתי לשאול אותו ממך, ושלחתי כתב לכל האחשדרפנים והפחות. ואת מבקש לגדל את מרדכי עלי, א"ל המלך עד מתי אתה מרבה שיחה לפני, אותה שעה הלך המן לבית גנזי המלך, ונטל הלבוש וגדולי המלכות עמו, ומשך את הסוס עמו, ובא מבשר את מרדכי, א"ל מה אתה יושב, הרי נכנס המן לשאול אותך מן המלך לתלות אותך, אותה שעה הלך מרדכי וחילק את החכמים לצד אחד, והתלמידים לצד אחד, יונקים חלוצי שדים, תלמידים קרועי בגדים, נשים שערן סתור, בניהם כבני צאן שמנעו מהן חלב, והיו בוכין ומספידין על מרדכי ועל נפשותיהן, והן היו אומרים עד מתי אלהים יחרף צר (תהלים עד י), הוא ששמואל אמר לשאול שראה בנבואה מספד הזה, ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני (ש"א טו יד), ושמע הקב"ה את תפילתן ואת תפלת מרדכי, ועליהם אמר דוד כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' (תהלים ל ו),

א"ר לוי כשראה מרדכי את המן שהיה מושך הסוס היה מתייירא, אמר כך שאלני למרמסני בסוס, ראה אותו כך וספקלטור עמו, ואמר מרדכי לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה כתבת בתורתך ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג), מה מועיל לפניך אם יהרגני זה הרשע, והוא יהיה משתבח, באותה שעה אמר מרדכי איה חסדיך הראשונים (ה') [אדני] נשבעת לדוד באמונתך (תהלים פט נ), ואחר כך אמר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, כיון שקרב המן אצלו, אמר לו אתה יושב וריבונך ומרך הורג אותי, שנצחו שקליך לעשרת אלפים ככר כסף דילי, אמר לו מרדכי אתה בקשת לבטל מה שאמר דוד הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה (תהלים ל יב), אמר לו המן

הסר את שקך ולבוש את הלבוש הזה, ורכוב את הסוס הזה, אמר לו שוטה שבעולם אני יושב על האפר וגופי מנוול, ואני לובש לבוש מלכות, איני לובש עד שתרחיצני ותספרני, הלך ובקש ספר ולא מצא, התחיל עומד והיה מגלחו, שכן הוא אומר ויספר המן, ביקש להרחיצו ולא היה שם פרביטים, ושטף המן את המרחץ,

אמר רבי לוי איפשר לדברים הללו, כל חכם שדורש שלא כהוגן כנביא מתנבא שקר, וכן הוא אומר ונשאו את עונם כעון הדורש כעון הנביא יהיה (יחזקאל יד י), ואמר לו מרדכי כתיב בתורה שקץ תשקצנו (דברים ז כו), משהרחיצו, א"ל רכוב על הסוס, א"ל מרדכי ברכי כשלו מצום, ובשרי כחוש משמן (תהלים קט כד), שהתעניתי עליך ועל ביתיך, ואין בי כח לישב על הסוס, השפל במותיך, ואדרוך עליהן, ואבוא על הסוס, מיד כרע המן לפני מרדכי, ונתן מרדכי רגלו על צוארו של המן, ונגע פיו של המן לארץ, אמר מרדכי הבטיחנו הקב"ה כשאנו עושין רצונו כתיב אשריך ישראל מי כמוך וגו' ואתה על במותימו תדרוך (דברים לג כט), כשעלה מרדכי על הסוס, היו הכל מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות כנגדו, והוא אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (תהלים קיח א), עד שהוא גומר כל הפרשה כולה, והן עונין אחריו, א"ר לוי המן קרא ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, וישראל עונין לא המלך שבארץ, אלא המלך שבשמים, בתו של המן הציצה בעד החלון, וראתה אותו באותו קלון ונפלה ומתה.

[אסתר ו, יב] **וישב מרדכי אל שער המלך**. א"ר לוי כל שהוא עוטה השק ומתענה, אינו מעביר את השק מבשרו עד שיעשה לו הקב"ה מה שהוא מבקש. וישב מרדכי אל שער המלך. לשקו ולתעניתו, והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש, ובידו ארבע מלאכות בלן וספר וגולייר וכרוז.

[אסתר ו, יג] [**אם מזרע היהודים**]. אמרו אין אומה עולה במעלה שנייה, או עליונים או תחתונים, התחיל לעלות אין אתה יכול לעמוד מפניו, אמרו לו אוהביו כשאמרנו לך בראשונה לעשות צלוב, היינו סוברים שהוא מבני אדם שאינם מזכירים להקב"ה, עכשיו אם מזרע היהודים מרדכי, אם מאותה אומה שנפלו לכבשן, ומאותן שנפלו לבור, ומאותן שנמלטו מן האומות, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו.

[אסתר ו, יד] **עודם מדברים עמו**. אמרה אסתר יודעת אני שהוא דוכסין ובניו איפייטון בכל העולם, אלא עד שלא יכתוב להון איגרות וימרדו על המלך, עד שלבו מטורף. עודם מדברים עמו וגו' ויאמר המלך גם ביום השני וגו', ובשביל שלא הגידה לו את עמה ואת מולדתה כעס עליה.

[אסתר ז, ה] **מי הוא זה ואי זה הוא**. אמרה לו אדוני המלך אינו אדם אחר, אלא איש צר ואויב, צר לעליונים ואויב לתחתונים, צר לאומות ואויב לבניהם, באותה שעה עלתה חמתו של מלך, והיה השטן מבער בו, וירד לגינת הביתן, והיה נדמה לו כאילו בניו של המן מקצצין את האילנות, וכיון שראה המלך שהיו מקצצין את האילנות, הייתה חמתו בוערת בו, והיה המן עומד ומתחנן לפני אסתר המלכה ומבקש על נפשו, אמר המלך זיווג אותו עם אסתר שיהרג אותי, עד שהמלך נכנס בא המלאך ודחפו על מיטתה של אסתר, שהיתה יושבת עליה, שכן הוא אומר הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ועל אותה שעה נאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טז ז).

[אסתר ז, ט] **ויאמר חרבונה**. חרבונה שונאו של מרדכי היה ומחייב להמן, עליו נאמר נפל שור רבו שוחטיו, אמר חרבונא וכי רעה זו בלבד עשה לך, הוא היה עם בגתן ותרש באותו עצה, תדע לך שכן היה שכשהודיעך מרדכי הדבר שטמון היה הנחש בקיטון, מיד שוטמו והכין לו צליב, והרי הוא בביתו של המן, מיד אמר המלך תלוהו עליו, הה"ד ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד (תהלים ז יז), וכתיב וגולל אבן אליו תשוב (משלי כו כז), גולל אבן זה ביתו של יעקב, שנמשל כאבן, שנאמר ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן (בראשית כט ג), אליו תשוב, זה המן, שזעזע את האבן ושבה אליו. אמרו חכמים שהעץ של המן של ארז היה, שהשליך המן גורלות על הגפן ולא השלימה בידו, אמר ישראל נמשלו בו, שנאמר גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), השליך על הזית ולא עלתה בידו שישראל נמשלו בו, שנאמר זית רענן יפה פרי תואר (ירמיה יא טז), השליך על התפוח ולא עלתה בידו, שסיני נמשלה בו, שנאמר תחת התפוח עוררתיך (שה"ש ח ה), השליך על הרימון ולא עלתה בידו, לפי שהחכמים נמשלו בו, שנאמר הנצו הרימונים (שה"ש ז יג), השליך על התמרה ולא עלתה בידו, שבו נמשלו חנניה מישאל ועזריה, שנאמר אעלה בתמר (שה"ש ז ט), האגוז ולא עלתה בידו, שבו נמשלו כנסת ישראל, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי (שה"ש ו יא), השליך על הערבה ועל ההדס ועל האתרוג, ולא עלתה בידו, שהם פרקליטין לישראל, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וגו' (ויקרא כג מ), השליך על הקנה, א"ל הקב"ה שוטה נמשלו ישראל כקנה, שהוא עומד במים והולך עם כל רוח ורוח, ואעפ"י שהמים קשים, הקנה עומדת במקומה, כך ישראל הולכין עם כל אומה ואומה, שנאמר כאשר ינוד הקנה במים (מ"א יד טו), והוא במקומו עומד, ובני אשור נמשלו כארז שהרוח שוברתו, שנאמר אשור ארז בלבנון (יחזקאל לא ג), הרי קורה של ארז מוכנת לך ולבניך

מששת ימי בראשית, שנאמר ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי, וחמת המלך שככה חמת של מלך מלכי המלכים ואין צריך לומר וחמת המלך שככה.

[אסתר ב, ה] **איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי**. אמר ישעיה בטרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה סו ז), אומנתו של הקב"ה אינו דומה לאומנות של בשר ודם, שהוא רואה את המכה ומתקן את הרטיה, עד שלא הביא את המבול התקין את נח, שנאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (בראשית ו ט), מה היה מתוקן לדבר, כיוצא בו אחד היה אברהם (יחזקאל לג כד), מתוקן היה לקנות שמים וארץ, שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד יט), כיוצא בו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שמות ב כה), ומי מתוקן לגואלן, ומשה היה רועה (שם ג א), כיוצא בו ויגש הפלשתי השכם והערב (ש"א יז טז), ומי מתוקן להרגו, ודוד בן איש אפרתי היה (שם שם לד), ואומר רועה היה עבדך לאביו בצאן (שם שם לד), ואף כאן עד שלא עמד המן העמיד הקב"ה גואלם, שנאמר איש יהודי היה.

[אסתר ב, ז] **ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו וגו'**. לקיים מה שנאמר בטרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה סו ז), וכן לעתיד לבוא, את מוצא ביום שחרב בית המקדש נולד הגואל, הוא שכנסת ישראל אומרים אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי (מיכה ז ח), [כשחשבתי שאני יושב באפילה, שנאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג ו), שם צוה לי אורה, שנאמר ה' אור לי], ושם במדינה הגואל והנגאל נתונים שם, שנאמר שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעפיה (ישעיה כז י), וכן הוא אומר משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה (מלילה) [מליל] (ישעיה כא יא), וכן הוא אומר מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה סג א), לקיים מה שנאמר איש יהודי.

[ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**]. וכי היה משבט יהודה ולא משבט בנימין היה, שנאמר איש ימיני, מה ראה הכתוב שקראו יהודי, אלא שירדו השבטים למצרים אצל יוסף, וראה בנימין עמהם, ונתן הגביע באמתחת בנימין, ונמצא באמתחתו, ואמר האיש אשר ימצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד (בראשית מד יז), א"ל בבקשה ממך כבר יש בידי רעה אחת, שאמרתי לאחיי לכו ונמכרנו לישמעאלים (בראשית לז כז), וזאת תביא לי ותחזור לאותה רעה, לאחי מכרתי, וזה נטלתי מאבי להחזירו אצלו, ואת נוטלו לעבד, אין לי עמידה לא לפני הקב"ה, ולא לפני אבי, חייב אני להיות עבד שמכרתי את יוסף אחי, בדין הוא שאעשה עבד תחתי, וכן הוא אומר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני (שם מד לג), למה כי עבדך ערב את הנער מעם אבי וגו' (שם שם לב), ואמר

שלמה בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך (משלי ו א), א"ל הקב"ה אתה מסרת נפשך לעבד תחת בנימין, חייך הגואל שעתיד לעמוד לישראל, לשמך אני כותבו, לכך נאמר איש יהודי.

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**. וכי משבט יהודה היה, ומה ראה לתלות ביהודה, א"ר לוי כשמרד אבשלום על דוד, ויצא דוד בורח מלפניו, שנאמר ויאמר דוד אל העם קומו ונברחה (ש"ב טו יד), קדמו שמעי והיה אומר דברים של צרה, והיה מרגמו באבנים, שנאמר והיה משם (יצא איש) [איש יוצא] ממשפחת (בנימין) [בית שאול] ושמו שמעי בן גרא יצא [יצוא] ומקלל (ש"ב טז ה), וכתיב כה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (שם שם), ראה דברים קשים שהשמיעו באותה שעה איש הדמים ואיש הבליעל, מה היית אומר, אין חטא נתבע ליפרע ממך, יעבור אדם עבירה, וכתיב על פנקס שלו, ועכשיו השיב ה' (עליך) [עליך ה'] את כל דמי בית שאול (אדוניך) אשר מלכת תחתיו ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה (שם שם ח), ולא די לו שדיבר וקילל, אלא ויסקל באבנים את דוד ואת אנשיו, בוא וראה צדקתו של דוד וענוותנותו, שא"ל אבישי למה יקלל הכלב המת את אדוני המלך אעברה נא ואסירה את ראשו (שם שם ט), א"ל דוד מי שנתפקד מן הקב"ה לכבדני הוא רודפני וזה לא יקללני, שנאמר הנה (זה) בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי (שם שם יא), למה שטר אני חייב להקב"ה, והוא גובה ממני, הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה' (שם שם), כשנהרג אבשלום בא שמעי והיה מבקש ממנו מחילה, נפל לפניו וא"ל אל יחשוב אדוני העון, כלום הקב"ה מבקש מבריותיו אלא שיאמרו חטאנו, שנאמר הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי (ירמיה ב לה), אני מודה בי שחטאתי, והנה באת היום ראשון לכל בית יוסף (ש"ב יט כא), אמר לו אבישי התחת (כן) [זאת] לא יומת שמעי וגו' (שם שם כב), ויאמר דוד מה לי ולכם בני צרויה [כי תהיו לי היום לשטן] היום יומת איש בישראל (שם שם כג), כי עשה ה' תשועה גדולה בישראל, והוא ממשפחת בית שאול, לא יומת איש בישראל. ד"א שאמר הנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף (ש"ב יט כא), והוא אינו אלא מבנימין, ולמה אמר מיוסף, אלא מה יוסף גמלוהו אחיו רעה, והוא גמל להם טובה, שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וגו' (בראשית נ כא), לכך אמר ראשון לכל בית יוסף. ד"א היום יומת איש בישראל (ש"ב שם), אמר דוד ברוח הקודש איש אחד יעמוד ממנו, ועתיד הקב"ה לעשות תשועה גדולה על ידו ובזכותו, ונקרא איש יהודי, אמר הקב"ה לדוד, אתה הצלת לשמעי שלא ימות בשביל שיוולד הצדיק, על

שבטך אני כותבו, שנאמר איש יהודי וגו', עליו נאמר זכר צדיק לברכה (משלי י ז), זה מרדכי, ושם רשעים ירקב (שם), זה המן.

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי וגו'**. זש"ה כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו (ישעיה סה ח), כשם שאמר דוד היום יומת איש בישראל, ולא הניחהו להשחית זרע ישראל, כן אעשה למען עבדי, לבלתי השחית הכל (שם שם).

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**. עליו נאמר מה שהיה הוא שיהיה (קהלת א ט), מה הגאולה נעשית על ידי איש יהודי, כך עתיד לעשות, שנאמר כה אמר ה' [צבאות] בימים (ההם) [ההמה] אשר יחזיקו עשרה אנשים [מכל לשונות הגוים והחזיקו] בכנף איש יהודי וגו' (זכריה ח כג).

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**. למה נקרא איש יהודי, א"ר יוסי בשעה שעשה אחשורוש את המשתה, נכנסו כל היהודים עמהם, ואכלו תבשילי גוים, שנאמר ובמלאת הימים האלה עשה המלך וגו', ומרדכי לא אכל עמהם ולא שתה, לכך נקרא איש יהודי.

[אסתר ג, א] **אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש וגו'**. זש"ה בפרוח רשעים כמו עשב (תהלים צב ח), לא נמשלו רשעים אלא כמו עשב, שנאמר אחריב הרים וגבעות וכל (עשבכם) [עשבם] אוביש (ישעיה מג טו), וכן הוא אומר גלה חציר (משלי כז כה), אלו רשעים, ונראה דשא (שם), אלו הצדיקים, וכל זמן שהרשעים בעולם, אין הצדיקים נראין, שנאמר בקום רשעים יסתר אדם (שם כח כח), אלו הצדיקים שנקראו אדם, שנאמר אדם אחד מאלף מצאתי (קהלת ז כח), ואומר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד לא), ונאספו עשבות הרים (משלי שם), אלו הגוים, אויביהם של ישראל, יפה אמר דוד בפרוח רשעים כמו עשב (תהלים צב ח), מה העשב הזה כשהוא קטן אין אדם יודע מה הוא, אבל הקוצים מיד יודעים מה הוא, ומיד כשהוא מתגדל הקוצים נראין, כך אמר הקב"ה אני מכיר הרשעים ממעי אימותם, מה הם עתידין להרשיע, שנאמר זורו רשעים מרחם וגו' (תהלים נח ד), כן הקב"ה אומר לסנחריב וצאתך ובואך ידעתי ואת התרגזך עלי (ישעיה לז כח), אמר הקב"ה אם הורגן כשהם קטנים, נתתי פתחון פה לבאי עולם שהם אומרין אחרי מה שהוא רוצה לעשות עושה, ואין אחר שמוחה בידו, כשם שנאמר וכמצביה עביד בחיל שמיא (ובדירא) [ודארי] ארעא ולא (אינש) [איתי] (דימחה) [די ימחה] בידיה ויימר ליה מה (את עביד) [עבדת] (דניאל ד לב), אמר הקב"ה מכיר הייתי לנמרוד ותליתי לו עד שיפיל את אברהם לכבשן האש, מכיר הייתי לעשו ותליתי לו עד אשר יאמר יקרבו ימי אבל אבי (בראשית כז מא), מכיר הייתי ללבן ותליתי לו עד שאמר יש לאל ידי לעשות עמכם רע (שם לא כט), מכיר הייתי לפרעה ותליתי לו עד שאמר מי

ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה ב), מכיר הייתי לנבוכדנצר ותליתי לו עד שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון (ישעיה יד יד), וכן הוא אומר (מאן) [מן] הוא (אלהא) [אלה] דישזבינכון מן ידי (דניאל ג טו), מכיר הייתי את המן והייתי יכול להורגו עד שהוא קטן, ותליתי לו וגידלתיו בעולם, להודיע לכל באי עולם מה רשעו, לקיים מה שנאמר בפרוח רשעים כמו עשב, ומי הודיעו גדולתם של אלו, ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד ואתה מרום לעולם ה' (תהלים שם).

ד"א [אסתר ג, א] **אחר הדברים האלה גידל המלך וגו'**. זש"ה (דומו) [רומו] מעט ואיננו וגו' (איוב כד כד), ואומר (ועמל שפתימו ואינמו) [עמל שפתימו יכסימו (תהלים קמ י)], ואומר ימיטו עליהם גחלים באש (יפלו) [יפילם] במהמורות בל יקומו (שם שם יא).

ד"א [אסתר ג, א] **אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן וגו'**. עליו נאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיעו כגללו לנצח יאבד, (איוב כ ז), אם יעלה לשמים שיאו וינשאהו, וראשו לעב יגיע, כסאו של רשע, ואין ראש אלא כסא, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' ושש מעלות לכסא וראש עגיל לכסא מאחריו (מ"א י יח יט). ד"א וראשו לעב יגיע, זה מרדכי שבתפילתו ובהטחתו איבד המן הרשע, שנאמר גול (אל) [על] ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים (תהלים לז ה ו). ומרדכי יצא מלפני המלך, ליהודים היתה אורה ושמחה. כגללו לנצח יאבד, אלו אוהביו של המן וזרש אשתו, שנאמר ויבא את אהביו ואת זרש אשתו ויספר להם המן את כבוד עשרו וגו', אחר שאמר להם כבוד עשרו וגדולתו, מה אמרו לו, יעשו עץ גבוה חמישים אמה וגו'.

[אסתר ו, א] **בלילה ההוא נדדה**. והכתוב צווח זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו, כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' (תהלים ל ה ו), סוף הדבר נתפש בקלון, ואמר לו קח את הלבוש ואת הסוס וגו'.

[אסתר ו, יב] **וישב מרדכי אל שער המלך**. והכתוב צווח ברעתו ידחה רשע וחוסה במותו צדיק (משלי יד לב).

[אסתר ו, יג] **ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו**. מה אמרו לו אם מזרע היהודים מרדכי, אמרו חכמים בראשונה אמרו אוהביו, ובאחרונה אמרו חכמיו, שאמרו דברי חכמה, כי נפול תפול לפניו, מפלתן של רשעים אין להם עמידה, שכן כתיב נפלה נפלה בבל (ישעיה כא ט), אבל הצדיקים אע"פ שנופלים הן עומדים, שנאמר כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים (באחת יכשלו) [יכשלו ברעה] (משלי כד טז), וכן כי יפול לא יוטל כי ה' סומך ידו (תהלים לז כד), וכן אל תשמחי אויבתי כי נפלתי קמתי (מיכה ז ח), אבל

הרשעים נופלים ואינן עומדים, שנאמר כי נפול תפול לפניו. אחר שאמרו לו הדבר הזה מיד נחטף, שנאמר עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויהבהילו את המן וגו', לקיים מה שנאמר רואיו יאמרו איו (איוב כ ז), ואע"פ שנתגדל ונתגאה, זכות מרדכי הפילו, לקיים מה שנאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו. כתיב אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש וגו' וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן, למה היו כורעים ומשתחוים לו, יש אומרים נתן אלהיו על לבו, וכך היה מהלך ומהרהר בלבו לומר אם ישתחוה לו מרדכי נמצא עובד ע"ז, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. ד"א ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אלא אמרו חכמים מרדכי היה משבטו של בנימין, והוא אומר לבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו (דברים לג יב), הרי שהיתה השכינה שרויה אצלו, אמר מרדכי אני איני יכול להחניף לרשע, שאני טעון סגנום של מלך, ואיפשר לי להשתחוות לו, אלא שלא ייזל השכינה השרויה אצלי על כתפיי, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, אמר הקב"ה הכתבתי כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (ישעיה מה כג), וכן כתיב לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה (תהלים כב ל), ורשע זה רוצה שיהיו כורעין לפניו, לרעתו עושה את החטא הזה, והכתוב אמר חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב (משלי יג כא), חטאים תרדף רעה, וכל כך למה, שהקב"ה דן לכל אדם לפי מעשיו, שנאמר אני ה' חוקר לב (ובוחן) [בוחן] כליות (לתת) [ולתת] לאיש כדרכיו (וכפרי) [כפרי] מעלליו (ירמיה יז י), וכן אמר אליהוא לכן אנשי לבב שמעו לי חלילה לאל מרשע ושדי מעול, למה כי פועל אדם ישלם לו (איוב לד יא), ולא להמן בלבד שלם הקב"ה, אלא לכל מסייעיו, שנאמר ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא (אסתר ט א), ועליהם נאמר כעל גמולות כעל ישלם וגו' (ישעיה נט יח).

[אסתר ב, ה] **איש יהודי היה בשושן הבירה**. זהו שנאמר ברוח הקודש על ידי דוד מלך ישראל, יקדמוני ביום אידי ויהי ה' למשען לי (תהלים יח יט), כנגד מי אמרו למקרא הזה, לא אמרו אלא כנגד כנסת ישראל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם אלמלא רחמיך כבר הייתי נאבדה מן העולם, מהו ביום אידי, שאין אומות העולם מתגרות בישראל עד שמזכירין עונותיהם של ישראל שתי פעמים, אחת בימי עמלק, ואחת בימי המן, שנאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק (שמות יז יד), מאי כי מחה אמחה, אחת של זרע עמלק, ואחת זכרו של המן, וזהו שאילה ששאל הגמון אחד את ר' מאיר, א"ל עם בזוי אתם, כשם שאמר לכם המן, א"ל ר' מאיר מפני מה, א"ל עבד אחד יש לי, וביישתי אותו בושה גדולה, והוצאתי אותו מתוך ביתי, ואמרתי לו אין אני

רוצה בך, הלך אותו העבד וקנה לו אדון אחד לעצמו, כך טרד אתכם קונכם, והגלה אתכם לבינינו במעשינו, ואתם מבקשים ללמוד או לאו, א"ל ר' מאיר יש לי בן אחד, ואני אוהב אותו ביותר, ומתוך מאכל ומשתה עבר בדרכים מכוערים, וטרדתי אותו והוצאתיו מביתי, וקבעתי לו זמן, ואמרתי לו אם אתה חוזר בתשובה אני מחזירך לביתי כל זמן, וכל אותן השנים שקבעתי לו זמן הוא יושב ובוכה וצועק, עד שאחוס עליו, ואומר לו הלוך בדרכים הראשונים וחזור בתשובה, אף אנו בניו של מקום, ומפני גיאות שהייתה בנו, כעסנו אותו ומרדנו לפניו, וטרדנו לביניכם, ונשבע לנו עד עת קץ, עכשיו נעשה תשובה וירחם עלינו ויחזירנו לארצינו, ואם בדרכים מכוערים נלך לא יחזירנו לארצנו, א"ל ההגמון יש להם חזרה, א"ל ר' מאיר כתיב ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאום ה' (ישעיה נט כ), וכבר נשבע הקב"ה בשמו שיחזיר אותנו, אמר ליה ההגמון שמא לציון ולא לכם, א"ל וכבר כתיב ופדויי ה' ישובון ובאו (לציון) [ציון] ברנה (ישעיה לה י'), א"ל שמא דור המדבר הוא מחזיר ותו לא, א"ל ר' מאיר כבר כתיב כולם נקבצו באו לך (שם מט יח), א"ל ההגמון שמא על החיים חוזר ועל המתים אינו חוזר, אמר לו ר' מאיר כבר כתיב יחיו מתיך נבלתי (בל) יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר (ישעיה כו יט), א"ל שמא מתים יקומון נפלים בל יקומון, א"ל כבר כתיב נבלתי יקומון, הדומין לנבלות, א"ל אתה נצחת אותי, אתם אמת ותורתכם אמת, לכך נאמר יקדמוני ביום אידי.

ד"א [אסתר ב, ה] **איש יהודי היה**. מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו, מה משה עמד בפרץ, שנאמר משה [בחירו] עמד בפרץ (תהלים קו כג), אף מרדכי עמד בפרץ, שנאמר דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו (משלי ד ב), ומה משה היה יודע שבעים לשון ולמד לזקנים, שנאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים (במדבר יא כה), אף מרדכי היה יודע שבעים לשון, שנאמר ומרדכי בלשן (נחמיה ז ז).

ד"א [אסתר א, כב] **איש יהודי**. מאי יהודי, שייחד שמו של הקב"ה לכל באי עולם, אימתי בזמן שלא כרע להמן, וכי מרדכי עובר על גזירת המלך, אלא כשצוה אחשורוש להשתחוות להמן, הלך אותו רשע וחקק ע"ז על לבו, אמר כדי שישתחוו ישראל לע"ז, וכדי שיתחייבו כלייה, וכשהיה עובר לפני מרדכי היה מתגאה על סוסו, והיה מרדכי מגביה ידו כלפי מעלה, אמר לו יש לנו אדון שמתגאה על גאים, היאך נעזוב אדון שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, ונשתחווה לע"ז שעל לבך, שאין בו ממש, בשר ודם היום אתה כאן ומחר בקבר, מיד כעס המן כעס גדול.

ד"א [אסתר ב, ה] **איש יהודי היה בשושן הבירה**. מלמד שהיה שקול כאברהם אבינו, באברהם כתיב היה יהיה (בראשית יח יח), במרדכי כתיב היה בשושן הבירה, אברהם מסר עצמו על קדושת השם, ומרדכי מסר עצמו על קדושת השם.

[אסתר ב, ה] **ושמו מרדכי**. ששמו מתקבל ונאה על הבריות. בן יאיר. בן שהאיר עיניהם של ישראל. בן שמעי. בן ששמע הקב"ה את תפילתו. בוא וראה כמה זכותה של אשת שמעי, בשעה שברחו צדוק ואביתר, שבקש אבשלום להורגן, מצאו דלת בית שמעי פתוחה, נכנסו לשם וירדו לתוך הבור, מיד באתה אשת שמעי ופרסה מסך על פי הבאר, ותשטח עליו הריפות, שנאמר ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליו הריפות (ש"ב יז יט), ופרעה את ראשה וישבה על המסך שעל פי הבאר, כאשה הנפנית לצורכה, ובאו עבדי אבשלום ומצאוה שהייתה יושבת וראשה פרועה, אמרו עבדי אבשלום, איפשר שהצדיקים בתוך הבאר, וזאת יושבת עליה, מיד חזרו, אמר הקב"ה הואיל ועל ידה נמלטו שני הצדיקים, עתידה שיצאו ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל, ומאן נינהו מרדכי ואסתר. בן קיש. שהקיש על דלתי רחמים ונפתחו לו. איש ימיני. שהגביה ימינו של הקב"ה בשעה שעשה נקמה בהמן הרשע, כן יגביה הקב"ה ימינו שנאמר (ישעיה לה י) ופדויי ה' ישובון ובאו לציון ברנה שמחת עולם על ראשם, ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה אמן.

סליק מגילה ואבא גוריון, יושב בשמים עליון, יעזרני שלא אהיה עני ואביון, ויצילני מכל דביון, וגם מכל רוח רעיון, וירחיקני מן הכיעור ומן הדומה לו בדמיון, לבל אכשל בזדון ובשגיון, ויערב תורתו בנו למען נהגה בה יומם ולילה בהגיון, ויתננו לחן ולחסד ולרצון בעיני כל רואי בראיון, וכן יהי רצון מלפני קונה הכל והיונה ליון, שיבנה במהרה עיר ציון, ואסובבה מזבח קודש בנקיון, ואקריב עליו העולה והראיון, חז"ק הסופ"ר וברוך השם עד כה עזרני, כן יוסף חסדו תמיד ליעצני, ובתורתו יחזקני אמן.